

"Het moge duidelijk zijn dat de ontwikkeling van studentenhuisvesting afhangt van de realisering van een ander punt uit deze sociale agenda: de vestiging van een brede Hogeschool Almere."

"De culturele identiteit zal een eigen smaak krijgen met diversiteit in culturele uitingen en het openleggen van nichemarkten. Hiermee krijgt de stad aan eigen cultureel gezicht, naast Amsterdam met zijn grote zalen en musea."

"De stad heeft een jonge en ambitieuze bevolking met een grote diversiteit aan etnisch en cultureel geïnspireerde leefstijlen."

"Het nieuwe stadshart is voor velen 'van over de brug' van een nog verborgen schoonheid."

"(...) hoger onderwijsvoorzieningen, kennisinstituten, culturele, culinaire en museale trefpunten in een stedelijke, compacte omgeving."

"Ongeacht hoe de schaalsprong precies vormgegeven gaat worden: het blijft van cruciaal belang om de kwaliteit van het basisvoorzieningenniveau op peil te houden. En dat betreft voor- en buitenschoolse opvang, scholen, sportaccommodaties, wijkcentra, gezondheids- en zorginstellingen, bibliotheken en opvang van kwetsbare groepen."

"(...)kleinschalige bedrijvigheid en gespecialiseerde winkels (...). In de oudere kernen kunnen concentraties van deze bedrijvigheid bijdragen aan de gewenste diversiteit van de stad."

"Met de schouwburg heeft Almere bovendien reeds een grote speler in huis."

"De gemiddelde Cito-score, in het laatste jaar van de basisschool, lag in 2007 met 532,7 onder het landelijke gemiddelde van 534,8."

"Een rijk cultureel leven gedijt als het wordt gevoed door nieuwe initiatieven. (...) Het faciliteren van broedplaatsen, betaalbare – vaak rommelige – plekken aan de rafelranden van de stad, is daarvoor wel een voorwaarde."

ALMERE, MENSEN MAKEN DE STAD – DE SOCIALE AGENDA

VERANTWOORDING

Het rijk wil dat Almere in twintig jaar versneld doorgroeit naar een stad van 350.000 inwoners. Almere is bereid die uitdaging op te pakken. Het is een kans om met die schaalsprong van Almere een aantrekkelijke, duurzame, sterke en sociale stad te maken. Een aantrekkelijke stad met een onderscheidende en sterke identiteit. Een duurzame stad, waar wonen, werken en recreëren in evenwicht is met de alom aanwezig natuur. Een sterke stad waar inwoners aan hun toekomst kunnen werken. En een sociale stad, die biedt wat mensen nodig hebben om zich naar hun talenten en ambities te ontplooien.
Zo'n aantrekkelijk stad is nodig om mensen te verleiden in Almere te willen wonen. Daarom moet de fysieke – en economische – schaalsprong in samenhang met de sociale schaalsprong worden gemaakt. Want een cruciaal uitgangspunt is dat de schaalsprong ook de bestaande stad verder versterkt. Dat er kwaliteiten worden toegevoegd die er nu nog niet zijn. Dat het tij wordt gekeerd, waarin een aantal grotestadsproblemen begint te ontkiemen.
Om dit te bereiken zijn moedige en vooruitziende overheidsinterventies nodig, die in hun samenhang er voor kunnen zorgen dat Almere zich ontwikkelt tot die aantrekkelijke stad.
Deze sociale agenda benoemt deze interventies. Zo moet er een kansrijk klimaat voor stedelijke diversiteit ontstaan, met aantrekkelijke woonmilieus voor studenten en 55-plussers en een voorzieningenniveau dat daar bij hoort. Zoals een Hogeschool Almere – en op langere termijn een Universiteit van Almere – die studerende jongeren aan de stad bindt. Op de dynamiek van de schaalsprong moet worden geanticipeerd door in de oude kernen met gerichte programma's komen die achterstanden wegwerken. De kwaliteit van het basisonderwijs heeft een sterke impuls nodig. Basisvoorzieningen worden herijkt en vernieuwd. Broedplaatsen, ZZP-café's en flexplekken langs de snelweg zorgen met kennisbedrijven voor een diversiteit in de werkgelegenheidsgroei. De traditie van Almere om te innoveren moet worden gekoesterd; het rijk kan daar een bijdrage aan leveren door te ontregelen, te ontschotten en uitzonderingen te maken.
En bovenal moet de schaalsprong geborgd worden door de talenten en ambities van Almeerders te benutten door maatschappelijke participatie te stimuleren.

Deze sociale agenda maakt deel uit van een groot aantal bouwstenen die tezamen en in samenhang de schaalsprong van Almere niet alleen mogelijk, maar ook succesvol moet maken.

Johanna Haanstra
Wethouder

Martine Visser
Wethouder

INHOUDSOPGAVE

ALMERE 2030 DE SOCIALE AGENDA 019

Verantwoording 015

Inhoudsopgave 019

Samenvatting: de Ambitie van Almere 023

1 De sociale schaalsprong gaat hand in hand met de fysieke schaalsprong 031

2 Wie wonen er nu in Almere? 037

Algemeen beeld 040
Huishoudens 040
Etniciteit 041
Knokkers, dynamische families en andere groepen 042
Vestigers en vertrekkers 046

3 De sociale positie van de Almeerders 049

Werkgelegenheid 052
Financiële positie huishoudens 053
Bijstand 054
Onderwijs 054
Opleidingsniveau 056
Wonen 057
Veiligheid 058
Forensen, vrije tijd en cultuur 059

4 Een grote stad zonder stadsproblemen? 063

5 De sociale agenda van de schaalsprong 069

Creëer een kansrijk klimaat voor stedelijke diversiteit 074
Ontwikkel woonmilieus voor studenten, 55-plussers en hoger opgeleiden 074
Een internationaal aansprekende attractie 075
Nieuwe kansen voor een betere verbinding tussen stad en natuur 076
Maak van de oude kernen een vooruitgangswijk 077
Koester de traditie van het experiment en de innovatie 078
Culturele diversiteit, nichemarkten en broedplaatsen 078
Een brede Hogeschool Almere 080
Innovatie van basisvoorzieningen 081
Investeer in eigen en publiek vermogen 081
Stimuleer bedrijvigheid en werkgelegenheid 082
Een actieagenda voor het onderwijs 083
Onderwijsaanbod op maat 084
Koester sociaal kapitaal, organiseer maatschappelijke participatie 084

6 Noten 087

Bijlagen CD-ROM 091

Colofon 094

SAMENVATTING

ALMERE HEEFT ZICH IN DERTIG JAAR ONTWIKKELD TOT EEN WOON- EN WERKSTAD MET VEEL POTENTIES. HET RIJK WIL DAT ALMERE IN TWINTIG JAAR VERSNELD DOORGROEIT NAAR EEN STAD VAN 350.000 INWONERS. IN DE BESTAANDE STAD BEGINT EEN AANTAL GROOTSTEDELIJKE PROBLEMEN OP TE KOMEN. DE SCHAALSPRONG MOET ER TOE BIJDRAGEN OM IN EEN VROEGTIJDIG STADIUM DEZE NEGATIEVE TREND TE KEREN, ALS TEGELIJKERTIJD DE BESTAANDE STAD OP EEN GEFASEERDE, DUURZAME EN ORGANISCHE WIJZE ZICH MET DIE SCHAALSPRONG VERENIGT.

De Ambitie van Almere

Almere heeft zich in dertig jaar ontwikkeld tot een woon- en werkstad met veel potenties.
De stad heeft een jonge en ambitieuze bevolking die woont in goede woningen en in een groene en waterrijke omgeving, waar rust en ruimte is. Het nieuwe stadshart is voor velen 'van over de brug' van een nog verborgen schoonheid. In korte tijd is Almere uitgegroeid tot een belangrijke aanjager van de regionale economie met een op de toekomstgerichte bedrijvigheid.

Het rijk wil dat Almere in twintig jaar versneld doorgroeit naar een stad van 350.000 inwoners.
Almere is bereid die uitdaging op te pakken. Het is een kans om met deze schaalsprong van Almere een ecologisch, sociaal en economisch duurzame stad te maken.
Zo'n aantrekkelijke stad is nodig om mensen te verleiden in Almere te willen wonen. Een cruciaal uitgangspunt is dat de schaalsprong ook de bestaande stad verder versterkt. Dat er kwaliteiten worden toegevoegd die er nu nog niet zijn. Dat er een sociale schaalsprong wordt gemaakt.
Waarom is dit zo urgent?

In de bestaande stad begint een aantal grootstedelijke problemen op te komen. Zoals de relatief hoge jeugdwerkloosheid, de zorgwekkende financiële positie van veel huishoudens, de zwakke kwaliteit van het basisonderwijs en de groei van criminaliteit en overlast. Deze problemen komen mede doordat Almere een groeistad is, met de kenmerken die daarbij horen: een eenzijdige bevolkingsopbouw, een ondervertegenwoordiging van hoger opgeleiden, het ontbreken van een stedelijke cultuur en een groot aantal forensen, dat aan filestress lijdt.
Als deze negatieve trends zich dóórzetten, raakt Almere in het slop. Dan voltrekt zich een scenario van een eenzijdige, onvolgroeide stad die in haar ontwikkeling stagneert. Haar kansrijke bevolking trekt langzaam maar zeker weg en het onderwijsniveau daalt. Het gemiddelde inkomen zakt en jongeren gaan elders studeren. De stad slaagt er niet meer in sociale stijging te organiseren en raakt verstrikt in een neerwaartse spiraal.

De schaalsprong moet er toe bijdragen om in een vroegtijdig stadium deze negatieve trend te keren, als tegelijkertijd de bestaande stad op een gefaseerde, duurzame en organische wijze zich met die schaalsprong verenigt. Deze sociale agenda benoemt vooruitziende interventies die in hun samenhang er voor kunnen zorgen dat Almere zich ontwikkelt tot een complete stad. Het is daarbij van belang om zorgvuldig en stelselmatig te onderzoeken of tijdens deze dynamische ontwikkeling en dank zij de voorgestelde interventies de beoogde veranderingen zich ook voordoen. En die veranderingen laten zich in drie toetsingscriteria samenvatten:
– Ontwikkelt Almere een unieke identiteit als ecologisch, sociaal en economisch duurzame stad?
– Organiseert de stad sociale stijging voor zijn inwoners?
– Is de sociale, economische en culturele infrastructuur op orde?

Het resultaat van deze interventies moet een aantrekkelijke stad zijn. De groei die Almere nu gaat doormaken is immers nauwelijks vraaggestuurd, omdat de vraag naar woningen vooral kwalitatief is en niet louter kwantitatief. Er zal dus kwaliteit geboden moeten worden om mensen te verleiden in Almere te gaan wonen.

In veel gevallen zal de overheid de inspirator en regisseur van deze interventies zijn: Almere en het rijk hebben elkaar daarbij hard nodig. Maar voor een kansrijke uitvoering is samenwerking met organisaties, bedrijven en burgers noodzakelijk.
De Almere Principles bieden het inspirerende referentiekader voor de interventies die nodig zijn om de schaalsprong – en daarmee Almere – succesvol te laten zijn.
Die interventies hangen – evenals de Almere Principles – onderling sterk samen en zullen alleen in die samenhang succes hebben.

Stedelijke diversiteit is voorwaarde voor een duurzame stad. Almere heeft nu een te eenzijdige bevolkingssamenstelling. Om diversiteit te bereiken moeten er woonmilieus komen voor studenten, 55-plussers en hoger opgeleiden.
Studenten komen niet naar Almere als er geen hoger onderwijs is. Een Hogeschool Almere is daarvan een noodzakelijke drager: het bindt studerende jongeren aan de stad, creëert hoogwaardige werkgelegenheid en draagt bij aan een stedelijke cultuur. Maar er moet meer gebeuren. De stad die Almere over twintig jaar met zijn 350.000 inwoners wil zijn, moet over universitair, wetenschappelijk onderwijs beschikken.
Studenten, 55-plussers en hoger opgeleiden hebben met elkaar gemeen dat zij belangrijke dragers zijn van een stedelijke cultuur. Deze ontplooit zich in het stadscentrum, waar toneel, dans, muziek en beeldende kunst hun eigen plek vinden. Van grootschalig in de schouwburg tot niches. Voor uiteenlopende bevolkingsgroepen. Maar er moet meer gebeuren om de identiteit van Almere als aantrekkelijke stad te versterken. De stad moet zich naar buiten keren met de kracht van haar identiteit. Een internationaal aansprekende, toeristische attractie en een spraakmakend museum die deze identiteit verbeelden kunnen de ontsteking van die ontwikkeling zijn.
Een fysieke verbinding door het IJmeer is ook een cruciale succesfactor. Zij is voor deze groepen méér dan alleen vervoer: zij voedt de sociale, culturele en economische interactie tussen Amsterdam en Almere.
Naast vertier moet er ook gewerkt worden. Voldoende werkgelegenheid is immers één van de pijlers voor een complete stad. Een stedelijke cultuur trekt werkgelegenheid voor hoogopgeleiden aan, bindt zo 'human capital' aan de stad en genereert mede werk voor lager geschoolden.

Een sociaal duurzame stad organiseert de sociale stijging van haar inwoners. Goed onderwijs is de basis voor kansrijke emancipatie. De kwaliteit van het onderwijs staat echter onder grote druk. Een actieagenda om deze problemen aan te pakken is, als eerste stap, van start gegaan.

Alle partijen, ook het rijk, moeten bij het verdiepen en implementeren van deze actieagenda worden betrokken. De schaalsprong zal in bestaande wijken nieuwe verhuisbewegingen op gang brengen. Om te voorkomen dat in deze wijken achterstanden zich ophopen en leefbaarheid en veiligheid achteruitgaan moeten er gerichte programma's komen op het gebied van onderwijs, scholing, kleinschalige bedrijvigheid en toeleiding naar de arbeidsmarkt.

Duurzaamheid gaat hand in hand met innovatie – en innovatie kent een lange traditie in Almere. De sociale schaalsprong heeft experimenten en innovaties nodig om haar kwaliteitsslag te kunnen maken. Het rijk moet dat mede mogelijk maken door te ontregelen (flexibele schooltijden), te ontschotten (gezondheidszorg) en een uitzondering te maken (toekomstgerichte financiële verdeelsleutels). Met een speciale proeftuin-status voor Almere in het Grotestedenbeleid kan in een vroeg stadium begonnen worden met de aanpak van ontluikende grootstedelijke problemen. De schaalsprong biedt nieuwe kansen voor een goede verbinding tussen stad en natuur. Stad en natuur komen dichter bij elkaar als barrières worden geslecht. Het ontsluiten van de Oostvaarderplassen en een duurzame functiemenging van stedelijke en ecologische kwaliteiten in de groene zones borgt de identiteit van Almere als groene en blauwe stad.

De basis voor een complete stad is een gezond systeem, met een sociale infrastructuur die huidige en nieuwe Almeerders faciliteert en inspireert. Het niveau van basisvoorzieningen moet op peil blijven. De dynamiek van de schaalsprong vraagt om een herijking en innovatie van deze voorzieningen op basis van de behoeften van huidige en nieuwe Almeerders. Een gezond systeem voorkomt structurele stress. Door gerichte interventies, die aansluiten bij een groeiend bewustzijn op dit vlak, kan daar een bijdrage aan worden geleverd. Zo kan een combinatie van flexibele werktijden, flexibele openingstijden en het stimuleren van thuiswerken de filestress verminderen. En ook het verbeteren van de bereikbaarheid vermindert de stress natuurlijk.
Een gezond systeem werkt alleen als de ambities en talenten van de Almeerders worden betrokken en benut bij de schaalsprong. Door maatschappelijke participatie te organiseren wordt het sociale kapitaal van de stad benut. Of het nu gaat om het particulier opdrachtgeverschap, medezeggenschap van bewonersgroepen of het verleiden van de elite om hun netwerken te benutten voor ondersteuning van culturele activiteiten: *in Almere maken mensen de stad.*

1

DE SOCIALE SCHAALSPRONG GAAT HAND IN HAND MET DE FYSIEKE SCHAALSPRONG

ALMERE EN HET RIJK HEBBEN AFGESPROKEN OM SAMEN TE WERKEN AAN DE SCHAALSPRONG. HET DOEL IS DE DOORGROEI VAN ALMERE NAAR EEN COMPLETE STAD EN HET VOLWAARDIG DOORONTWIKKELEN VAN DE SOCIAAL-ECONOMISCHE STRUCTUUR. DUURZAAMHEID EN ECOLOGIE ZIJN RICHTINGGEVENDE PRINCIPES DIE EEN NIEUWE STANDAARD NEERZETTEN VOOR GEBIEDSONTWIKKELING DIE DE EIGEN IDENTITEIT VAN ALMERE BEPALEN MET AANTREKKELIJKE WOON-, WERK- EN LEEFMILIEUS. DEZE POSITIEVE BEELDEN MOETEN OOK VOOR DE HUIDIGE STAD GELDEN.

Het rijk heeft aan Almere gevraagd of de gemeente de komende twintig jaar wil verder groeien naar een stad van 350.000 inwoners. Nu telt de stad 186.000 inwoners in 72.000 woningen. In 2030 moeten dat er 132.000 zijn. Met zo'n schaalsprong kan verdere verstening van het Groene Hart worden voorkomen. Naast woningen moeten er meer arbeidsplaatsen komen. Nu zijn dat er bijna 73.000. Het streefgetal is 100.000 erbij in 2030. Op die manier wordt de voortgaande groei van het woon-werkverkeer geremd. En komt er voldoende en gevarieerde werkgelegenheid voor de beroepsbevolking.

Nu is forse groei voor Almere geen onbekend verschijnsel. Een toename van omstreeks 60.000 woningen in twintig jaar is eerder vertoond. Tussen 1986 en 2008 werden 57.000 woningen gebouwd en steeg het aantal inwoners met 134.000.
Almere dacht de groeistuipen nu enigszins bedwongen te hebben en zich in een rustiger tempo te kunnen ontwikkelen. De stad heeft een jonge en ambitieuze bevolking met een grote diversiteit aan etnisch en cultureel geïnspireerde leefstijlen. Er is een generatie Almeerders opgegroeid die zich met de stad identificeert. De jonge stad heeft een kwalitatief hoogwaardige woningvoorraad, die uitgespreid ligt in een groene en waterrijke omgeving, waar rust en ruimte is. Het nieuwe stadshart is voor velen 'van over de brug' van een nog verborgen schoonheid. In korte tijd is Almere uitgegroeid tot een belangrijke aanjager van de regionale economie met een op de toekomstgerichte bedrijvigheid.
Een nieuwe groeispurt is derhalve geen sinecure. Het brengt een nieuwe dynamiek met zich mee, die voor de kwaliteiten van de huidige stad een risico kán vormen. Want niet alle lichten staan op groen. Almere wordt als middelgrote stad óók geconfronteerd met een aantal ontluikende stadsproblemen. De schaalsprong moet er niet toe leiden dat deze stadsproblemen ook een forse sprong voorwaarts maken.
Dat zal niet gebeuren als de schaalsprong integraal zal zijn, waarbij de sociale dimensie gelijkwaardig is aan de fysieke en de economische.
Almere en het rijk hebben afgesproken om samen te werken aan die schaalsprong. Het doel daarvan is 'de doorgroei van Almere naar een complete stad' en 'het volwaardig doorontwikkelen van de sociaal-economische structuur'. Duurzaamheid en ecologie zijn 'richtinggevende principes' die een nieuwe standaard neerzetten voor gebiedsontwikkeling die de eigen identiteit van Almere bepalen met 'aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus'.
Deze positieve beelden die de schaalsprong begeleiden, moeten ook voor de huidige stad gelden.

Daar ziet de overeenkomst tussen rijk en Almere óók op toe, wanneer wordt gesteld dat er wel aan een aantal (nog ontbrekende) voorwaarden moet worden voldaan, die er in voorzien 'dat negatieve effecten op lokaal, regionaal en nationaal niveau worden vermeden'.
De uitdaging die nu voor ligt is: hoe kan de fysieke schaalsprong bijdragen aan een grotere kwaliteit van het 'oude' Almere? Hoe kan bereikt worden dat de sociale schaalsprong hand in hand gaat met een fysieke schaalsprong?

In de publicatie 'Van bouwstenen naar drie alternatieven' wordt de schaalsprong – en de verschillende alternatieven – beschreven.[1] Een – kort – hoofdstuk is gewijd aan 'De schaalsprong en de bestaande stad'. Hierin worden vier interventies beschreven die er toe moeten voorkomen dat door de schaalsprong 'de Bestaande Stad achterop raakt en de belangen van de huidige inwoners geschaad worden'.
Deze interventies zijn:
– Het beschermen en versterken van de concurrentiepositie van de bestaande wijken, door te zorgen voor sociaal gezonde wijken met een positieve identiteit, voldoende voorzieningen en een verzorgde openbare ruimte;
– Het verbeteren van de openbare ruimte in en tussen de stadsdelen en wijken;
– Het centrum van de stad centraal stellen;
– Het realiseren van meer verbindingen in de stad en het waarborgen van bereikbaar naar en van de regio.

Deze interventies zijn vanuit een fysieke invalshoek geformuleerd. Ze zijn verder uitgewerkt in een aparte publicatie.[2]
In deze agenda wordt – als noodzakelijke aanvulling daarop – een groot aantal sociale interventies voorgesteld. In hun samenhang kunnen deze interventies er voor zorgen dat de ontwikkeling naar die complete, duurzame en sociale stad er kan komen. Er moet komen.

2

WIE WONEN ER NU IN ALMERE?

"WAAROM IS IEDEREEN
ZO NEGATIEF OVER
ALMERE? IK WOON MIJN
HELE LEVEN AL HIER
EN HET BEVALT ME
GOED."

NAFEST 1985
OP FAKJNI

Over Almere bestaan de nodige vooroordelen: ‘Het is een suffe slaapstad, een eldorado van eentonigheid, een opeenvolging van uitgestrekte buitenwijken’. Zoals bij zovele vooroordelen herkennen de mensen die het kunnen weten zich er nauwelijks in. Uit allerlei onderzoeken blijkt dat de Almeerders de ruim opgezette wijken, het groen, de goed functionerende basisvoorzieningen en de opzet van de stad met meerdere kernen waarderen. Ook geven zij hun woning een relatief hoog rapportcijfer (7,5).
Maar wie zijn eigenlijk de mensen van Almere? Daarover bestaan verrassend weinig vooroordelen. Normaal wordt het imago van een stad óók bepaald door zijn inwoners. De arrogante Amsterdammer, de noest werkende Rotterdamse, de kakkineuze Hagenees. En hoewel ook deze vooroordelen mank gaan aan bewijslast, leiden ze een al even hardnekkig leven, veelal geworteld in de historie van het collectieve bewustzijn.
Als er al een vooroordeel over de Almeerder bestaat, is de kans groot dat dit dicht tegen het statistische gemiddelde aan zit. Hij of zij woont in een gezin met kinderen dat over een jaarinkomen van € 30.500 beschikt. Deze Almeerder is een autochtone Nederlander, geboren in Amsterdam, die tussen de 35 en 50 jaar oud is en met de auto naar zijn of haar werk gaat in de regio Amsterdam. Maar het gemiddelde zegt – evenals vooroordelen – niet zo veel. Er achter gaan verschillende werelden schuil. Beter is het om te kijken naar de diverse groepen die in werkelijkheid de stad bevolken.[3]

Algemeen beeld

De Stadsfoto Almere 2008 biedt een aardig staatje waarin de bevolkingssamenstelling van Almere wordt vergeleken met het gemiddelde van de grootste 27 gemeenten van Nederland, de G27.[4] Daaruit blijkt onder andere dat de stad een groter aandeel midden- en hogere inkomensgroepen heeft, meer gezinnen met kinderen, meer tieners en meer eenoudergezinnen. Daartegenover staat minder hoog – en laag opgeleiden, een kleinere ‘creatieve klasse’ en minder 65-plussers. Het is het gebruikelijke beeld van een New Town.

Huishoudens

Almere beschikt over een grote middenklasse: 46.000 huishoudens (van de 74.000, ruim 60%) kunnen hiertoe gerekend worden. Aan de flanken van de inkomenspiramide scoort Almere lager dan het landelijk gemiddelde. Zowel hoge als lage inkomens zijn ondervertegenwoordigd.

Wat zeggen deze gegevens over het karakter van Almere? Een trend in de ontwikkeling van het type huishouden is die van verstedelijking: meer eenpersoonshuishoudens, meer eenoudergezinnen en minder complete gezinnen.[5] Tegelijkertijd valt iets anders op. De meeste huishoudens bevinden zich in de gezinsfase, waarin de volwassenen hun energie, tijd en geld met voorrang investeren in hun werk en hun kinderen. Studenten en alleenwonende jongeren ontbreken nagenoeg. 55-plussers, waarvan de kinderen het huis uit zijn, scoren evenmin hoog.

Het gevolg hiervan is dat de dynamiek in de samenleving zich vooral afspeelt binnen de bandbreedte van het huishouden. De meest voorkomende levenscyclus is die waarin volwassen mensen zich ontwikkelen in hun levensvorm (alleen of samen beginnen, dan een gezin met kinderen en tenslotte samen of alleen), op de woningmarkt (klein beginnen, doorverhuizen naar een passende woning) en op de arbeidsmarkt (werk en doorgroeien in kennis en inkomen).
De groepen die zich in de eerste en laatste fase van deze levenscyclus bevinden zijn in slechts kleine getale aanwezig.

Daarmee ontbreken in de stad de twee groepen die een belangrijke bijdrage leveren aan stedelijke dynamiek. Studenten en 55-plussers investeren meer tijd en geld in horeca en culturele voorzieningen. Daarnaast zijn zij bovengemiddeld actief in het vrijwilligerswerk. De afgelopen decennia vormen ouderen, tot de leeftijd van gemiddeld 75 jaar, een grijs front van vrijwilligers. Natuurorganisaties, culturele instellingen, mantelzorg, wijkcentra en allerlei verenigingen kunnen niet zonder de volwassenen die ‘uit de kinderen zijn’. Jongeren, vooral studerenden, leveren een belangrijke bijdrage aan de civil society, omdat zij – al dan niet in het kader van een opleiding – bovengemiddeld actief zijn in sociaal-cultureel werk, huiswerklessen, sportverenigingen, muziekcentra en culturele trefcentra.

Etniciteit

Van de inwoners heeft 66% de Nederlandse etniciteit. Daarna komen Surinamers (11%), de optelsom van EU-ingezetenen (5%) en Marokkanen (3%). In vergelijking met vijf jaar geleden is de opvallendste verschuiving de verlaging van het aantal Nederlanders met 4% en de stijging van het aantal Surinamers met 2%.[6]
De bevolkingsprognose laat voor de komende jaren een stijging van het aandeel etnische minderheden zien. Surinamers vormen hiervan de grootste groep.
Almere is populair bij Surinamers. Het aantal Surinamers dat van Amsterdam naar Almere verhuist is al jaren groot. Vanaf 2003 overtreffen zij de groep Nederlanders die van Amsterdam naar Almere verhuist. De Surinamers wijken daarmee af van andere etnische groepen. Surinamers zoeken – en vinden – in Almere wat ook voor veel anderen geldt: een huis met een tuin in een woonmilieu dat past bij hun levensstijl. Als Surinaamse jongeren volwassen worden, keert een fors deel weer terug naar Amsterdam. Alleen in de leeftijdscategorie 18 tot 24 jaar is het aantal Surinamers dat van Almere naar Amsterdam verhuist groter dan de trek in omgekeerde richting.
Surinamers bevinden zich in een beduidend verdere fase van integratie en inburgering dan bijv. Marokkanen. De immigratie heeft een langere geschiedenis, de taal is geen struikelblok en er is een grotere verbondenheid tussen het land van herkomst en van aankomst. De Surinamers die naar Almere verhuizen doen dat bovendien meestal in gezinsverband, waarbij dit een positieve stap in hun wooncarrière is. Zij vormen een groot onderdeel van een langzaam, maar gestaag groeiende etnische middenklasse.

Almere lijkt op Paramaribo: groen en veel water

Kitty Roukens, onderzoekster bij het Instituut voor Maatschappijwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam: 'We hebben een onderzoek gedaan naar Surinamers die van Zuidoost naar Almere verhuizen. Die zien het vertrek uit Amsterdam juist als een manier om een stukje op de maatschappelijke ladder te klimmen. In Zuidoost moet de deur bij wijze van spreken altijd open staan en komen er steeds mensen langs voor wie je moet koken. Zo kan je onmogelijk een avondstudie doen. Ook in de grote stad kan de sociale controle groot zijn. Als je daar niet aan mee wilt doen, dan kan de behoefte aan ontsnappen net zo groot zijn als in een klein dorp. Voor veel Surinamers is de tocht naar Almere een prestigeproject. Dit in tegenstelling tot autochtonen, die juist allerlei excuses aanvoeren waarom ze de stad verlaten.'
'Eerst vertrokken de autochtone Amsterdammers, langzamerhand volgden de Surinamers en nu zie je de Turken vertrekken. De Marokkanen blijven nog wat achter. Vertrekken heeft nog steeds heel veel met gezinsvorming te maken. Een alleenstaande Surinamer zal niet snel naar Almere vertrekken. Daar zit dus eigenlijk geen enkel verschil in met autochtonen. De pushfactoren zijn dezelfde: ik wil meer ruimte voor mijn kinderen. Bij de pullfactoren zie je verschillen. Prestige speelt een grote rol. Een koophuis is heel belangrijk. Bovendien doet de omgeving denken aan het land van herkomst. De Surinamers zeggen vaak over Almere dat het op Paramaribo lijkt: groen, veel water. Wij associëren allochtonen vaak met grote flatgebouwen in stadswijken, maar daar komen migranten helemaal niet vandaan. Allochtonen houden helemaal niet van stedelijkheid.'[7]

Knokkers, dynamische families en andere groepen

Het is gebruikelijk om bij een beschouwing over de bevolkingssamenstelling te kijken naar inkomen, opleiding, beroep, etniciteit en dergelijke. De laatste jaren is het in zwang om een aantal van deze gegevens te combineren en daaruit typen huishoudens te destilleren. Vervolgens wordt per voordeur gekeken welk type huishouden hier achter schuil gaat, zodat per wijk, buurt of zelfs straat gekeken kan worden hoe de spreiding van typen huishoudens is. Het marketingbureau Experian heeft dit voor Almere gedaan. Op pagina 44 is het kaartje van Almere opgenomen met een visualisering van deze gegevens. Daaruit blijkt dat de drie kernen hetzelfde beeld laten zien: in de oude kernen wonen vooral 'Knokkers' en 'Modale Burgers'. In de nieuwere buitenwijken domineren 'Succesvolle Gezinnen' en 'Dynamische Families'. De kaartjes laten het succes van het gedifferentieerde bouwen zien: echte concentraties van één type huishouden ontbreekt. Toch ontwaart Mosaic de contouren van een tweedeling: een concentratie (ruim 25% van het totaal) van huishoudens met een lage opleiding en een laag inkomen in de huurwoningen in de oude kernen. Hieronder veel alleenstaanden, ouderen zowel als jongeren. In de nieuwere wijken bestaat ongeveer de helft uit de beter verdienende middenklasse. Gezinnen met schoolgaande kinderen die in een koopwoning wonen.

De constatering dat er een soort tweedeling is, hoeft niet per sé alarmerend te zijn. Waar het om gaat is of er sprake is van een opeenstapeling van problemen en achterstanden, die voor de bewoners een klimaat en structuur creëren waaruit ontsnappen niet of nauwelijks mogelijk is.

Dat valt moeilijk te beoordelen met dit type waarnemingen: het zijn foto's, en geen film. Het zegt iets over de mensen die er nú wonen, maar het zegt helemaal niets over de stijgingskansen van deze huishoudens op de maatschappelijke ladder. Of – om in de termen van Experian te spreken – een 'Knokker' kan zich ontwikkelen tot 'Vrije Geest', om vervolgens in een 'Dynamisch Gezin' terecht te komen. Of andersom.

Het is de film, niet de foto

Statistieken zijn nuttig, maar zeggen niet alles. Met name als het gaat om de relatie tussen mensen met achterstanden en buurten waarin zij wonen, liggen misverstanden op de loer.
Het is gebruikelijk om een achterstandswijk te definiëren als een buurt met een opeenhoping van negatieve verschijnselen, van sociaal-economische en maatschappelijke achterstanden tot een getto van etnische minderheden. Het is vaak statistische gemakzucht die leidt tot het stempel achterstandswijk. X% werklozen, Y% bijstandgerechtigden, Z% migranten en A% goedkope huurwoningen en als dat nou allemaal goed scoort is de conclusie snel getrokken. Het zegt echter weinig over de feitelijke situatie in zo'n wijk, hoe de mensen daar leven, dat beleven en hoe statisch of dynamisch deze cijfers zijn. Zo'n foto zegt iets over de mensen die er op dat moment wonen. En als de foto over 5 jaar wordt genomen zegt het iets over de mensen die er dán wonen. En dat hoeven niet dezelfde mensen te zijn. Sterker, dat zijn vaak niet dezelfde mensen.

Van Arnold Reijndorp, verbonden aan het International New Towns Institute, verscheen in 2004 Stadswijk, stedenbouw en dagelijks leven. In dit boek balt hij vijftien jaar veldonderzoek in achterstandswijken van Rotterdam en Amsterdam samen. Hij komt tot de conclusie dat de miserabele statistieken weinig zeggen over de werkelijkheid, die voor mensen in die achterstandswijken veel dynamischer is. De achterstandswijk blijkt een springplank te zijn voor grote groepen mensen. In de Amsterdamse Vrolikstraat werden met een tussenpoos van tien jaar 35 mensen geïnterviewd, waarvan een deel inmiddels was verhuisd. Daardoor ontstond een film van hun levensloop. Op basis hiervan concludeert Reijndorp: 'Achterstandswijk is eigenlijk een omkering van de feitelijke situatie. In die stadswijken zijn de woningen goedkoop, en mensen die een laag inkomen hebben, vinden er onderdak. Veel van die mensen krijgen na verloop van tijd een hoger inkomen, en gaan dan op zoek naar een grotere woning. Dat geldt voor nieuwe stedelingen èn immigranten, die beide in termen van achterstandscores onderaan beginnen. Vanuit hun oogpunt is de wijk niet de plaats waar zij achteruit gaan, maar de plaats waar zij vooruitkomen; niet een achterstandswijk, maar een vooruitgangswijk dus. Nu moge duidelijk zijn dat dit niet voor iedereen geldt. Er is een groep mensen die in achterstandsituaties 'blijft hangen'. De kunst van het 'achterstandenbeleid' is om deze mensen met een aanbod-op-maat (scholing, vrijwilligerswerk, reïntegratie) te stimuleren vooruit te komen.

Experian heeft het Almeerse resultaat van haar aanpak vergeleken met Nederland. Daaruit blijkt dat 'Dynamische Families', 'Modale Burgers' en 'Traditionalisten' zijn oververtegenwoordigd, evenals – in mindere mate – 'Knokkers' en 'Succesvolle Gezinnen'. 'Vrije Geesten', 'Pensioengenieters', 'Ontwikkelde Stedelingen' en 'Landelijk Gezinsleven' zijn ondervertegenwoordigd. Dat sluit behoorlijk goed aan bij het beeld dat hiervoor is geschetst op grond van een meer klassieke karakteristiek van de bevolkingssamenstelling.

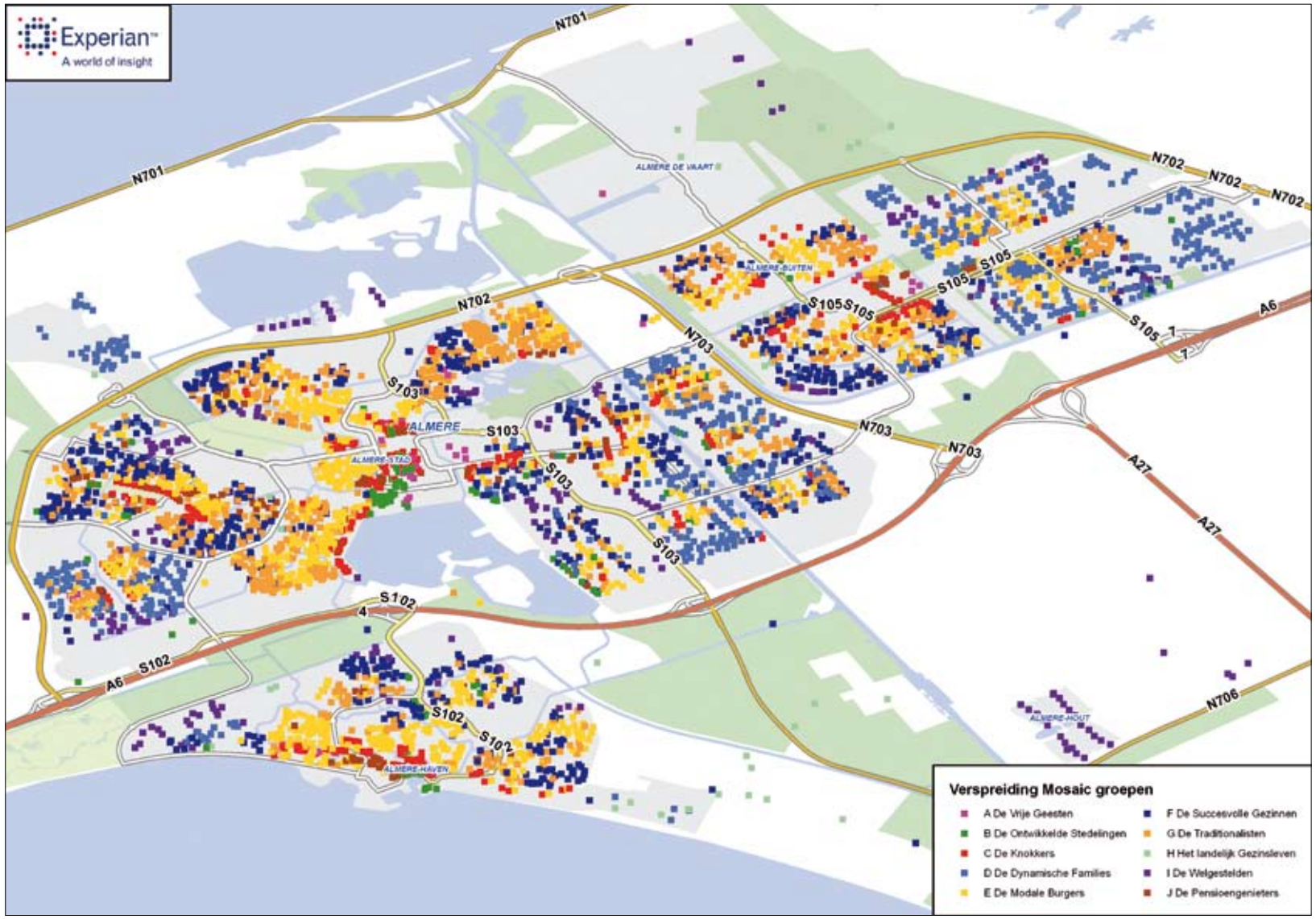
Experian
A world of insight
N701
N702
N703
S103
S105
S102
A6
A27
N706
ALMERE
ALMERE DE VAART
ALMERE-BUITEN
ALMERE-STAD
ALMERE-HAVEN
ALMERE-HOUT
Verspreiding Mosaic groepen
A De Vrije Geesten
B De Ontwikkelde Stedelingen
C De Knokkers
D De Dynamische Families
E De Modale Burgers
F De Succesvolle Gezinnen
G De Traditionalisten
H Het landelijk Gezinsleven
I De Welgestelden
J De Pensioengenieters

Vestigers en vertrekkers

Almere kent een grote dynamiek in haar bevolkingssamenstelling. Elk jaar vestigen zich zo'n 10.000 mensen en vertrekken er – in toenemende mate – ook een groot aantal. De laatste jaren kruipt dit getal naar de 10.000.
Van diegenen die in Almere komen wonen bevindt de grootste groep zich in de gezinsvormende fase van zijn of haar leven: tussen de 24 en 35 jaar. Een trend vanaf 2000 is wel dat deze groep langzaam afneemt en dat de groep van jongeren (18-23 jaar) navenant toeneemt. De overige groepen blijven ongeveer gelijk. De meesten komen uit de hoofdstad, zij het dat het aandeel Amsterdammers daalt van 42% (1990) naar 29% (2007). Verder komen de meeste vestigers uit Flevoland (8%), het Gooi (8%), overig Noord-Holland (9%) en het buitenland (12%). Vanaf 2000 schommelt het percentage autochtone Nederlanders tussen de 40 en 50%. Daarna komen Surinamers (10-15%).
De vertrekkers naderen het aantal vestigers. Een deel keert terug naar waar ze vandaan komen, en dan vooral naar het Gooi en Amsterdam. Onder deze laatste categorie bevinden zich veel allochtonen. En dan met name jongeren in de leeftijd van 20-26 jaar. Opvallend is voorts dat het aantal kinderen dat vertrekt groter is dan het aantal kinderen dat zich vestigt. Dat hangt samen met de ontwikkeling onder vestigers: minder gezinnen, meer jongeren en mede met het feit dat een fors percentage (13%) met kinderen naar het buitenland vertrekt.
Binnen de gemeentegrens wordt natuurlijk ook verhuisd: zo'n 7% van de bevolking verhuisde in 2007 binnen de gemeentegrens. Voor de helft hebben deze verhuizingen te maken met een veranderende samenstelling van het huishouden. Voor het andere deel betreft het vooral 'opwaartse mobiliteit': verhuizen naar een nieuwere, grotere, duurdere woning.
De gemiddelde woonduur ligt met 6,5 jaar iets onder het landelijk gemiddelde van 7 jaar.
Dat kan worden verklaard uit het feit dat Almere een bovengemiddelde aanwas van nieuwbouwwoningen heeft, die als het ware uitnodigt tot verhuizen.
Uit al deze verhuisbewegingen blijkt dat Almere voor veel mensen de functie van emancipatiemachine vervult. De oververtegenwoordiging van 'Dynamische Families' en 'Succesvolle Gezinnen' is daar een bewijs van. Er is echter ook een grote groep mensen voor wie de emancipatievlieger niet op gaat.

3

DE SOCIALE POSITIE VAN ALMEERDERS

EEN GEVOLG VAN DE ONTSTAANS-GESCHIEDENIS VAN ALMERE - MENSEN MET EEN BAAN TROKKEN NAAR ALMERE VANWEGE EEN BETER HUIS IN EEN GROENE OMGEVING - IS DAT DE STATISTIEKEN EEN VRIJ ROOSKLEURIG BEELD GEVEN VAN DE SITUATIE WAARIN DE ALMEERDERS ZICH BEVINDEN. VEEL MENSEN HEBBEN BETAALD WERK EN HET GEZINSINKOMEN LIGT IETS BOVEN HET NEDERLANDSE GEMIDDELDE. ACHTER - EN NAAST - DIT STATISTISCHE BEELD GAAN ANDERE ONTWIKKELINGEN SCHUIL DIE, ALS ZIJ ZICH DOORZETTEN, ALMERE IN EEN NEGATIEVE SPIRAAL DOET BELANDEN.

Een gevolg van de ontstaansgeschiedenis van Almere – mensen met een baan trokken naar Almere vanwege een beter huis in een groene omgeving – is dat de statistieken een vrij rooskleurig beeld geven van de situatie waarin de Almeerders zich bevinden. Veel mensen hebben betaald werk en het gezinsinkomen ligt iets boven het Nederlandse gemiddelde.
Achter – en naast – dit statistische beeld gaan andere ontwikkelingen schuil die, als zij zich doorzetten, Almere in een negatieve spiraal doet belanden.

Werkgelegenheid

De werkgelegenheid ziet er op zich goed uit. De Almeerders hebben, ongeacht hun opleiding, een goede kans op een baan. Dat geldt ook voor jongeren. Deze kans is groter dan het Nederlandse gemiddelde. De groei van de werkgelegenheid in de stad zelf draagt daar natuurlijk aan bij.
Het aantal voltijdbanen tussen 2000 en 2007 is gegroeid van 41.000 naar bijna 59.000, waarmee de stad zich ontpopte als de groeimotor van de regio. Deze groei is te danken aan de forse bevolkingstoename: werken volgt wonen. Dit positieve beeld blijkt ook uit het aantal mensen dat een werkloosheidsuitkering heeft. Dat zijn er – procentueel – minder dan in andere grote steden.
Veel vrouwen werken. Zo steeg het aantal vrouwen met een baan in tien jaar tijd van 52 naar 71%. Het hebben van betaald werk wordt veelal gezien als een voorwaarde voor emancipatie. Zonder daar iets van af te willen dingen, is er echter ook een financiële noodzaak voor beide partners in een huishouden om te werken. Dat dubbele inkomen is nodig om de hypotheek af te lossen, de auto te betalen en de kinderen de kans op een goede toekomst te bieden.

Er zijn echter ook minpunten. Bij de werkloosheidgegevens valt op dat de jeugdwerkloosheid relatief hoog, terwijl de langdurige werkloosheid lager is. Nu is dit laatste te verklaren uit de relatief jonge bevolkingssamenstelling. Steden met relatief veel jongeren kennen minder langdurige werklozen. Onder migranten overheerst het aantal jongeren, terwijl juist onder oudere migranten het aantal langdurig werklozen hoog is. Een andere verklaring voor het lage aantal langdurig werklozen is de makkelijke beschikbaarheid aan banen.
De relatief hoge jeugdwerkloosheid is echter moeilijk te rijmen met de beschikbaarheid van het aantal banen. De verklaring moet waarschijnlijk worden gezocht in de gezinssituatie: Almere kent een groeiend aantal éénoudergezinnen. In deze gezinssituatie staan de onderwijskansen van kinderen onder druk. Verder is er een relatief groot aantal allochtone jongeren en een bovengemiddeld aantal voortijdige schoolverlaters. De combinatie van deze factoren betekent dat er voor hen een grote afstand bestaat tot de arbeidsmarkt.[8]
Een ander minpunt dat steevast opduikt als het gaat om economische ontwikkeling en werkgelegenheid zijn de files. Hoewel deze de kans op werk voor Almeerders niet frustreren, worden ze als een obstakel beschouwd voor bijv. hoogopgeleide tweeverdieners om zich in Almere te vestigen – en in Utrecht, Den Haag of Amsterdam te blijven werken.[9]

Een ander minpunt hangt hiermee samen. In tien jaar tijd is het aandeel hoogopgeleiden en creatievelingen gedaald van boven naar onder het gemiddelde van de G27. Deze groepen worden beschouwd als het noodzakelijke human capital dat een stad nodig heeft. Want hierdoor ontwikkelt zich een eigentijdse economie, wordt de stad een aantrekkelijke vestigingsplaats voor dit type werkgelegenheid en ontstaat een stedelijke cultuur die deze groepen vasthoudt en aantrekt.

Financiële positie huishoudens

Van de 46.000 *middle-class* huishoudens (dat zijn twee van de drie Almeerse voordeuren) zitten er circa 21.000 in enige mate financieel knel. Het zijn gezinnen waarvan de ouders merendeels een mbo-opleiding hebben. Omdat beide ouders werken kunnen zij zich handhaven, maar dit heeft wel zijn prijs. Zij zitten knel met hun financiën, knel in de tijd en knel met de werk- en wooncarrière. Een verdere stijging op de emancipatieladder zit er niet meer in. In hun carrière zijn ze uitgegroeid. Het perspectief op een betere baan en een duurder huis is nauwelijks aanwezig. Een auto en kinderen 'kosten' overal in Nederland ongeveer even veel. Dat geldt niet voor de koopwoning. De gemiddelde waarde van een koopwoning ligt 20% onder het landelijk gemiddelde en 15% onder dat van zeer verstedelijkte gebieden. Deze verschillen zijn het grootst in die huizen waar starters en jonge gezinnen wonen: appartementen en kleinere eengezinswoningen. De waardeontwikkeling blijft de laatste jaren ook achter bij het landelijke beeld, zoals onderstaande tabel laat zien. Tussen 2001 en 2003 is sprake van een sterke stijging van de verkoopprijzen. Tussen 2003 en 2006 is weliswaar nog steeds sprake van een stijging, maar deze is veel minder sterk dan de jaren ervoor of dan bij de andere steden.

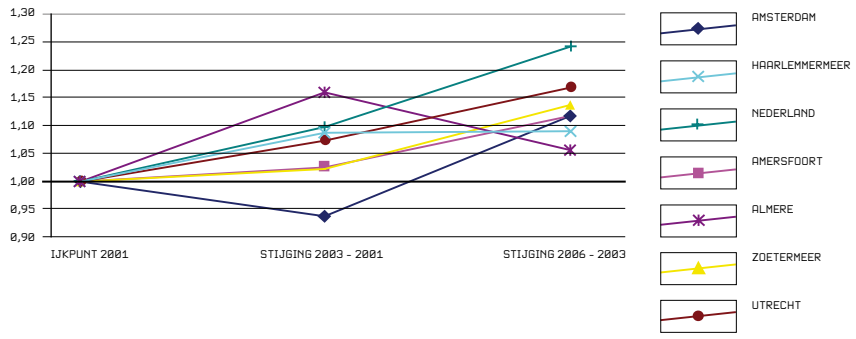

Tabel: Ontwikkeling verkoopwaarde van woningen tussen 2001 en 2006.

De gemiddelde hypotheeksom daarentegen ligt echter aanzienlijk hoger: zo'n 40% boven het landelijk gemiddelde en 20% boven het stedelijk gemiddelde. De reden hiervoor is dat veel koopwoningen worden bewoond door starters, die met een hoge hypotheek beginnen.

Gelukkig belanden niet alle gezinnen hierdoor in ernstige problemen. Maar het is wel verontrustend dat één op de zes Almeerse gezinnen achterstanden heeft in de aflossing van schulden. Het aantal schuldsaneringen ligt vier keer zo hoog dan het landelijk gemiddelde. Op de ranglijst van steden met het percentage huishoudens dat risicovolle schulden heeft, staat Almere met 6,1% op een weinig eervolle derde plaats, na Rotterdam (7,7%) en Lelystad (6,4%).[10] In een aantal wijken zien we het begin van een verdichting van problemen waaronder financiële, met name bij lager opgeleide allochtonen en eenoudergezinnen die op de bijstand zijn aangewezen. Almere kent nú dus reeds een problematiek die typisch stedelijk is.

Bijstand

Op 1 januari 2008 zat 4,21% van de beroepsbevolking in de bijstand. Dit is nagenoeg gelijk aan het de 4,14% die volgens de Bijstandwijzer Almere 2007 verwacht mag worden, gezien de demografische samenstelling van de bevolking.[11] Nu bepalen verschillende factoren de hoogte van het aantal bijstandsgerechtigden, zoals de bevolkingssamenstelling, het opleidingsniveau, het aantal WAO'ers en de kansen op de arbeidsmarkt. In Almere laat dit een wisselend beeld zien. De kansen op werk zijn groter dan het Nederlandse gemiddelde. En de wil om te werken is groter, omdat relatief een groot deel van lager geschoolden in een eigen huis – met een forse hypotheek – woont. De bijstand is voor hen een slechte optie, vandaar dat de bereidheid groot is om werk te aanvaarden, ook als het niet-passend is.

Daarnaast zijn er meer niet-westerse allochtonen, die minder makkelijk aan werk komen. Ook het – mede daarmee samenhangende – lagere opleidingsniveau is een indicatie voor een groter beroep op de bijstand. Een gecombineerde aanpak van taallessen, persoonlijke scholingsprogramma's en vraaggerichte scholing zal de kansen van migranten en laaggeschoolden op de arbeidsmarkt vergroten en daarmee het aantal bijstandsgerechtigden verminderen.

Onderwijs

ER IS EEN GOED VERSPREID AANBOD VAN 80 BASISSCHOLEN

	Aantal gezinnen met kinderen	Aantal leerlingen op basisscholen	Aantal basisscholen
Almere Haven	3.801	1.940	8
Almere Stad	20.237	13.887	49
Almere Buiten	10.465	6.585	23
Gemeente	34.503	22.412	80

Bron: Sociale Atlas van Almere 2008

De gemiddelde schoolgrootte schommelt rond de 300 leerlingen. Uitschieters zijn er naar boven (633) en beneden (72).
De prestaties van de leerlingen op de Almeerse scholen zijn gemiddeld genomen onder de maat.[12] De gemiddelde Cito-score, in het laatste jaar van de basisschool, lag in 2007 met 532,7 onder het landelijke gemiddelde van 534,8. Verhoudingsgewijs scoorde 'taal' beter dan 'rekenen', zij het dat de score voor taal van de best presterende Almeerse basisschool nog onder het landelijk gemiddelde ligt.
Er lijkt een samenhang te bestaan tussen de prestaties van de leerlingen en de kwaliteit van het basisonderwijs. Drie op de tien Almeerse basisscholen staan onder verscherpt toezicht van de Onderwijsinspectie. De onderwijsinspectie benoemt in een presentatie de bedreigingen voor de kwaliteit van het onderwijs. Er is te weinig zicht op welke zorg nodig is voor leerlingen met problemen en het schort op de scholen aan een systematische evaluatie van de inspanningen om te komen tot betere onderwijsresultaten.
Een andere verklaring voor de matige Cito-score kan de gezinssituatie zijn: veel ouders werken en hebben daardoor minder tijd ter beschikking. Bovendien ligt het opleidingsniveau van de ouders onder het landelijk gemiddelde. En ieder onderzoek wijst uit dat het opleidingsniveau van de ouders in sterke mate bepalend is voor de onderwijskansen van de kinderen.
Wat mede een rol speelt is de dynamiek, die eigen is aan een groeistad. Leerlingen wisselen vanwege verhuizingen verhoudingsgewijs veel van basisschool. Met een tussentijdse instroom van 5% en een tussentijds uitstroom van 8,6% zit Almere boven het landelijk gemiddelde van 2,6% resp. 3,8%. Scholen zijn voortdurend in beweging: bij de start in een nieuwe wijk groeit een basisschool razendsnel en piekt in leerlingenaantal na een jaar of tien, daarna daalt het aantal langzaam maar gestaag. Vervolgens komt er in de wijk een verhuisbeweging op gang waardoor jonge gezinnen zich vestigen en de school weer nieuwe leerlingen aantrekt, waarvan een groter deel dan voorheen uit migrantenkinderen bestaat.
En dan is er nog de dynamiek van de onderwijsvernieuwing. Almere zit bovenop de golf van de laatste onderwijsvernieuwing en surft daar heftig op mee. Er is nauwelijks een onderstroom van een dempende onderwijstraditie.
Bij al deze Almeerse dynamiek wreekt zich dat de financiering inadequaat is: de geldstroom is gebaseerd op gegevens van 'gisteren', terwijl 'morgen' zich sneller in Almere aanmeldt dan waar ook.
Het binden van leerkrachten is een probleem. Er gaan op de basisscholen veel startende leerkrachten aan de slag, die met name uit Friesland komen. De meesten van hen blijken geen blijvers te zijn.

De prestaties van de leerlingen op de basisschool hebben hun weerslag op mogelijkheden die ze hebben in het vervolgonderwijs. De verdeling van Almeerse leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs – dus na de tweejarige brugperiode – wijkt dan ook af van het landelijke beeld: minder havo/vwo, meer vmbo.

	Nederland	Almere
VWO	22%	17%
HAVO	21%	16%
VMBO-T	27%	27%
VMBO-K	16%	23%
VMBO-B	15%	18%

Bron: onderwijsinspectie/CBS

Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgt 18% (landelijk: 13%) leerwegondersteuning; 30% (15%) van de leerlingenpopulatie is niet-westers allochtoon en 14% (13%) komt volgens de onderwijsinspectie uit een 'probleemaccumulatiegebied'.
Het risico van het voortijdig schoolverlaten vanwege het te vaak blijven zitten schat de onderwijsinspectie 1,5 keer zo hoog in dan het landelijke gemiddelde. Overigens blijkt uit een analyse van het aantal voortijdige schoolverlaters dat de meeste van hen wonen in de oude kernen van de drie stadswijken).

Voor het eventuele vervolg van een schoolcarrière biedt Almere een beperkt aanbod.
Wie verder wil leren op mbo, hbo of universiteit moet doorgaans Almere verlaten. Meer dan de helft van de Almeerse jongeren die na het afronden van havo of vwo elders verder gaat leren, geeft desgevraagd aan dit liever in Almere te doen.

Opleidingsniveau

Mogen de schoolprestaties van de jeugd zorgwekkend zijn, ook het opleidingsniveau van de beroepsbevolking kent een negatieve trend. In 10 jaar tijd steeg het aandeel hoger opgeleiden onder de beroepsbevolking in Nederland van 25% naar 31%. In Almere daalde dat percentage van 26 naar 23. Het aandeel lager opgeleiden zakte in die tien jaar in Nederland van 30 naar 24%. In Almere van 30 naar 26%. Het aandeel middelbaar opgeleiden kwam in 2006 op een hoger niveau: 51% in Almere t.o.v. 45% landelijk.
Langzaam maar zeker tekent zich een zorgwekkende trend af: in tegenstelling tot het landelijke beeld een daling van het aandeel hoger opgeleiden en het percentage laag opgeleiden daalt aanmerkelijk langzamer dan het landelijke cijfer.

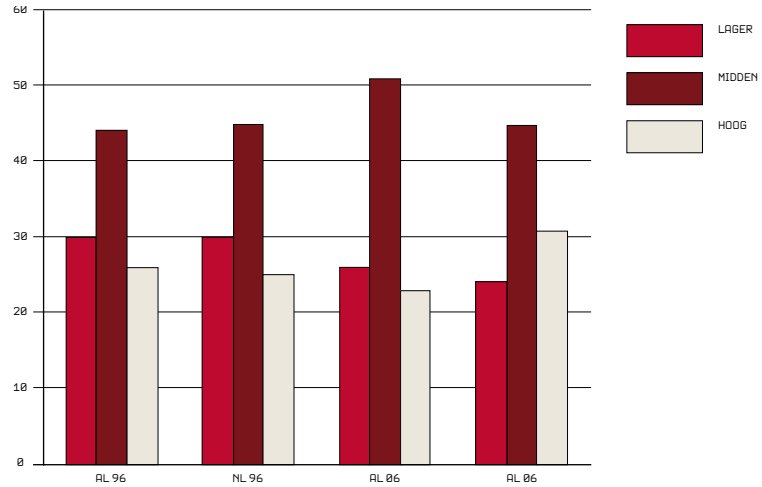

Opleidingsniveau beroepsbevolking tussen 15 en 65 jaar in Almere (AL) en Nederland (NL) in 1996 en 2006.
Bron: CBS

Wonen

Almere wordt door zijn inwoners ervaren als een prima gemeente om in te wonen. De ruim opgezette wijken, het groen, het nabije water, en de goed functionerende basisvoorzieningen worden gewaardeerd. Evenals de kwaliteit van de woning.
Welk effect zal de schaalsprong hebben op de bevolkingssamenstelling in de bestaande wijken? Natuurlijk hangt dat in belangrijke mate af van hoe die schaalsprong er precies uit zal gaan zien. Waar worden welke woningen gebouwd? In wat voor woonmilieus? En daarnaast zijn er nog andere ontwikkelingen die van grote invloed zijn, maar zich buiten het bereik van de schaalsprong afspelen. Hoe ontwikkelt de economische situatie zich? De werkgelegenheid? Het consumentenvertrouwen? De huizenmarkt?
Het RIGO heeft in een vooronderzoek van een Sociaal-Economische Effecten Rapportage (SEER) geprobeerd, op grond van ervaringcijfers en voorzichtige aannames, een beeld te schetsen van die effecten.
Zo luidt de algemene conclusie van het RIGO dat de schaalsprong een positieve bijdrage zal leveren aan de sociaal-economische samenstelling van de bevolking, omdat de bevolkingaanwas, direct of via doorstroming, beter zal verdienen en hoger zal zijn opgeleid dan wat nu het Almeerse gemiddelde is. Daarmee is de vraag nog niet beantwoord wat het effect voor bestaande wijken zal zijn. De verwachting van het RIGO is dat de schaalsprong per saldo een negatief effect

zal hebben op bestaande wijken. En negatief vertaalt het RIGO met: door de verhuisbewegingen die de schaalsprong veroorzaakt, verlaten goed verdienende gezinnen en samenwoners de wijk. Hun plek wordt ingenomen door alleenstaanden en jonge huishoudens met een laag inkomen, waarvan een aantal van niet-westerse afkomst. Afhankelijk van waar en hoe de schaalsprong plaatsvindt schat RIGO in in welke wijken de meeste effecten zullen optreden. Voor Almeerse begrippen zwakke buurten als het centrum van Almere Haven, de Danswijk en de Regenboog-buurt krijgen het moeilijk als het scenario 'stad in de polder' wordt uitgevoerd. Bij 'stad in het water' geldt dit voor de Staatsliedenwijk en de Stedenwijk. Overigens zijn dit geen 'klassieke' achterstandswijken. De stedenbouwkundige opzet en de tot op het straatniveau gedifferentieerde woningvoorraad zorgen daarvoor. Maar achterstanden gaan ook over mensen, niet over buurten. Deze negatieve effecten zijn geen natuurverschijnsel. Met een actief overheidsbeleid kunnen ontwikkelingen in gang worden gezet, die het tij keren, zoals ook het RIGO terecht stelt. Zoals de vestiging van een hbo-instelling, wat er toe kan leiden dat jongeren niet wegtrekken, waardoor het opleidingsniveau stijgt en er een instroom van studenten plaatsvindt met alle dynamiek van dien.

Veiligheid

Met de groei van Almere is ook de overlast gegroeid. Maar anders dan in een stedelijke omgeving met uitgaanscentra, hoerenwijken en drugsdealers is criminaliteit en overlast sterk gebonden aan het woonkarakter van de stad.
Het goede nieuws is dat geweldsmisdrijven, overlast van drugs en drank, auto-inbraken, en fietsendiefstallen minder voorkomen dan in andere grote steden.[13] Wat wel meer voorkomt is vernieling, bekladding en overlast van jongeren. Een nadere analyse van dit hoge 'hangjongereneffect' leidt tot de opvatting dat een mix van factoren hiervoor de verklaring biedt. Zoals het aantal jongeren – en het deel dat daarvan werkloos is –, langdurige werkloosheid, het type woonbuurt, de concentratie van allochtonen enz. Daarbij weegt overigens de factor werkloosheid zwaarder dan de etniciteit. Factoren die een tegenwicht kunnen bieden zijn saamhorigheid en een meer gemengde samenstelling van de wijkbevolking. En uiteraard een werkgelegenheidsbeleid voor jongeren.
Nu wordt het bovenstaande beeld vooral gekleurd door de vergelijking met de G27. Uit het onderzoek naar de ontwikkeling van de criminaliteit tussen 1984 en 2007 in Almere zelf rijst een ander beeld op.[14] Daarin wordt geconstateerd dat de belangrijkste verschuiving in de geregis-treerde criminaliteit de sterke daling van het aantal vermogensdelicten is. Andere vormen van criminaliteit daarentegen zijn – uiteraard in absolute, maar ook in relatieve zin – sterk gestegen, zoals vernieling, verstoring van de openbare orde, verkeersmisdrijven, drugsdelicten en gewelddadige vermogensdelicten. Ook op grond van deze gegevens wordt geconstateerd dat het criminaliteitsniveau onder het landelijk, stedelijk gemiddelde ligt, zij het dat de groei van Almere er voor zorgt dat de trend wel steeds 'stedelijker' wordt.

Forensen, vrije tijd en cultuur

Van de beroepsbevolking is 47% forens; iets minder (46%) werkt in Almere. Deze forse pendel wordt uiteraard mede veroorzaakt door het gegeven dat het aantal arbeidsplaatsen in Almere beduidend lager is dan de beroepsbevolking.[15] Het aandeel werknemers dat in Almere woont is echter gedaald van 62% in 2000 naar 55% in 2007.

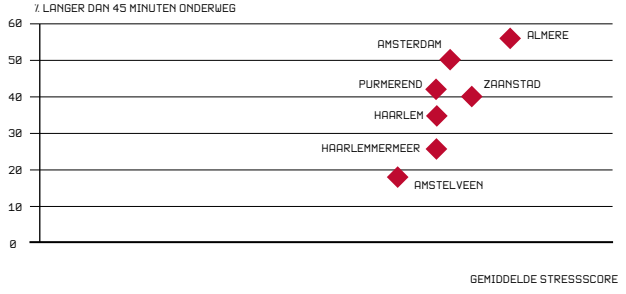

'Almeerse stress', stressscore en reistijd in zeven regiogemeenten

Bron: Metropoolregio Amsterdam in beeld 2007, Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek, 2008

Het Bureau O+S van de gemeente Amsterdam heeft in 2007 onderzoek gedaan naar de beleving van het woon-werk-verkeer in de stadsregio Amsterdam, waarbij uiteraard ook de focus was gericht op Almere.[16] Hieruit blijkt dat de stressscore voor forensen uit Almere het hoogst is in de regio Amsterdam, omdat zij de meeste tijd spenderen aan het woon-werkverkeer, ongeacht het vervoermiddel dat zij gebruiken. Vrouwen hebben meer last van stress dan mannen, vooral als er schoolgaande kinderen zijn. Andere stressverhogende factoren zijn het hebben van een pendelende partner en het vaak in de file staan. Alleenstaanden en éénoudergezinnen ervaren minder stress. Forensen met een hogere opleiding hebben meer last van stress dan zij met een lagere opleiding. Een ander cijfer zegt ook iets over stress in huishoudens: in 2006 telde Almere 1046 slachtoffers van huishoudelijk geweld: 5,9 per 1000 inwoners.[17] Het landelijke cijfers ligt op 4.[18] Hoewel de onderzoekers aangeven dat er wellicht sprake is van enige overschatting gaat het hierbij om een fors probleem. Voorzichtigheid bij dit cijfer is geboden, omdat er geen onderzoek is verricht naar de achtergrond.
Het stressonderzoek van het Amsterdamse Bureau O+S wordt geschraagd door onderzoek van Experian naar hetzelfde verschijnsel. Het mag geen verbazing wekken dat vooral 'Dynamische Families' en 'Succesvolle Gezinnen' hiermee te kampen hebben. Het is de keerzijde van hun inzet om te stijgen op de maatschappelijke ladder, waarvoor vaak vier voeten op de treden gezet moeten worden.

Als oplossingen voor het verminderen van de stress werden in het O+S onderzoek genoemd – naast verbetering van auto- en openbaar vervoer infrastructuur – vaker thuiswerken en variabele openingstijden van winkel en bedrijven. Als de forensen minder tijd met reizen kwijt zouden zijn, zouden ze de gewonnen tijd vooral besteden aan vrienden, familie, hobby's, sporten en creatieve activiteiten.

Almere staat op de 46e plaats van de vijftig grootste gemeenten voor wat betreft het aantal jaarlijkse uitvoeringen van podiumkunsten. Nu is Amsterdam niet ver, maar dat geldt bijvoorbeeld. in nog sterkere mate voor Amstelveen dat op de 18de plek staat. Met het (gewogen) aantal musea reikt Almere tot de 48ste plek. Hoopgevend is de 38ste plek op de lijst van de culinaire kwaliteit.[19]
Nu valt er van alles af te dingen op dit soort lijstjes, maar het algemene beeld klopt wel.
De oververtegenwoordiging van hard werkende middenklass-gezinnen en het (bijna) ontbreken van studenten en pensioengenieters en de daarmee samenhangende andere tijdsbesteding én voorkeuren leidt er o.a. toe dat het culturele leven op een laag pitje staat. Voor de doorgroei naar een complete stad is het noodzakelijk dat – in samenhang met een meer diverse bevolkingsamenstelling – het culturele leven zich verder ontwikkelt.

Almere in 2030: een mislukte of een voorbeeldige New Town?

In dit hoofdstuk over de sociale positie van de Almeerders is de sociale positie van de Almeerders geschetst aan de hand van hun opleiding, inkomen, werk, woning en woonomgeving. Daarbij is nadrukkelijk in beeld gebracht dat Almere een bijzondere stad is. Een New Town, die door haar ligging, geschiedenis en stedenbouwkundig concept op succesvolle wijze in hoog tempo het huidige inwoneraantal van 184.000 heeft bereikt.
Duidelijk is dat de sociale positie van de Almeerders onder druk staat – en daarmee staat ook de stad onder druk. Op grond van het gepresenteerde cijfermateriaal zijn trends te herkennen, die de verkeerde kant op gaan. De jeugdwerkloosheid is te hoog. Zo'n 30% van de huishoudens zit in meer of mindere mate knel met hun financiën, knel met hun werk- en wooncarrière, knel in de tijd. Velen hebben een hoge hypotheek, terwijl de waarde van hun woning daalt. Het hoge aantal forensen in gezinnen waar beide ouders werken leidt tot een hoge filestrees. Op de basisscholen halen de kinderen slechtere citoscores dan het landelijk gemiddelde. In het voorgezet onderwijs is het aantal voortijdige schoolverlaters hoog en de doorstroming naar het vwo te laag. Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking laat een omgekeerde ontwikkeling zien dan het landelijke beeld: het aandeel hoger opgeleiden daalt. In sommige wijken van Almere zijn de eerste tekenen van een sociale tweedeling herkenbaar. De criminaliteit krijgt steeds meer een stedelijk karakter, met onwenselijke uitschieters als overlast en vernielingen.
Als de verdere groei van Almere zich volgens hetzelfde patroon van de afgelopen twintig jaar voltrekt, zetten deze negatieve trends zich voort. Dan verlaten in toenemende mate hoger opgeleiden de stad. De bevolkingssamenstelling wordt (nog) eenzijdiger. Het gemiddeld inkomen daalt. Evenals het opleidingsniveau. Basisscholen hebben meer moeite met het aantrekken van ambitieuze leerkrachten. Jongeren verlaten de stad om elders te studeren. Het draagvlak voor culturele voorzieningen krimpt. Kortom, dan zal Almere als New Town mislukken. En dat moet voorkomen worden. En dat kan worden voorkomen als de groei van Almere gepaard gaat met een groot aantal interventies die direct of indirect deze negatieve trends om zullen buigen. Die in hun samenhang er voor zullen zorgen dat Almere een complete stad wordt, waar nieuwkomers met een laag inkomen kansen pakken om zich te emanciperen, hoger opgeleiden een inspirerende stedelijke cultuur vinden en Almeerse jongeren in hun eigen stad studeren. Waar toeristen een unieke Almere-experience beleven, pensioengenieters uit de voeten kunnen en de schoolkinderen de hobbel van de Cito-score met gemak nemen. Een stad met een gevarieerde werkgelegenheid en een voorzieningenniveau dat aansluit bij de behoefte van een divers samengestelde bevolking. Een stad waar werkers zich thuis voelen en thuiswerkers dóór kunnen groeien. Dan is Almere een voorbeeldige New Town .

4

EEN GROTE STAD ZONDER STADSPROBLEMEN?

DE GROEI VAN ALMERE IS TOT NU TOE GESTUURD VANUIT DE VRAAG NAAR WONINGEN. DAT BEPAALT IN STERKE MATE HET SUCCES ALS WOONSTAD.

DE ALMEERDERS WAARDEREN HET GROEN, DE GEVARIEERDE WIJKEN, DE WONINGEN, DE RUIME OPZET, HET NIVEAU VAN BASISVOORZIENINGEN EN DE GEVARIEERDE ARCHITECTUUR. DE BEZETTINGSGRAAD VAN WONINGEN IS OPTIMAAL EN DE GEMIDDELDE WOONDUUR IS NORMAAL.

De schaalsprong die het rijk Almere wil laten maken, wordt onder andere uitgedrukt in het aantal te bouwen woningen: 60.000 erbij in twintig jaar. Anders dan de uitbreiding die tussen 1985 en 2005 plaatsvond (57.000 woningen erbij) zal Almere na voltooiing van deze uitbreiding een complete stad moeten zijn. Deze groei zal nauwelijks vraaggestuurd zijn, omdat de kwantitatieve woningnood – op die van jongeren en studenten na – praktisch is opgeheven. Het verschijnsel van een pasgetrouwd stel dat inwoont bij de (schoon)ouders, en blij is met een woning in Almere, komt nauwelijks meer voor. Wel zijn veel huishoudens op zoek naar een ruimere woning in een passend woonmilieu. Er zal dus kwaliteit geboden moeten worden om mensen te verleiden naar Almere te verhuizen.
De vraag naar sturing moet dus anders worden gesteld: welke uitbreiding draagt bij aan de totstandkoming van die complete stad? Een stad van 300.000 inwoners kan immers alleen dán aantrekkingskracht hebben als ze een kwaliteit biedt die bij deze omvang hoort: naast wonen voldoende werkgelegenheid, hoogwaardig openbaar vervoer, scholen op alle niveaus, een gevarieerd aanbod van culturele en sociale activiteiten en ruimte voor vernieuwende initiatieven. Zo'n kwaliteitssprong moet ook de 'oude stad' en haar bewoners ten goede komen.
Dat deze schaalsprong een groot effect zal hebben op de fysieke verschijningsvorm van de stad, de infrastructuur, de werkgelegenheid en het voorzieningenniveau staat buiten kijf. Afhankelijk van hoe de schaalsprong uitpakt voor de bestaande stad, beklijft de schaalsprong in de beleving van de inwoners. Draagt de schaalsprong bij aan het oplossen van zich ontluikende grote stadsproblemen, zoals jeugdwerkloosheid, een toenemende onveiligheid, en lagere Cito-scores? Of, om het anders te formuleren: is het mogelijk een grote stad te hebben zonder grote-stadsproblemen? Of, om het weer anders te formuleren, draagt ze bij aan de – verdere – emancipatie van de inwoners? Is dat niet te veel gevraagd van een stadsuitbreiding? Ja, wel als er van uitgegaan wordt dat aan het eind van de rit de ideale stad in de steigers staat. Die utopie blijft wellicht een droom. Maar wel een inspirerende droom.

Maar het is niet te veel gevraagd als een complete en duurzame stad het referentiekader is voor inzet en beleid. Als die uitbreiding, organisch, integraal en gefaseerd plaatsvindt.
Als de uitbreiding een maatschappelijke component heeft, vertaald in concrete programma's, die tijdens de schaalsprong al een zichtbaar, positief effect moeten hebben op de bestaande stad en haar inwoners. Zoals de schaalsprong in fysieke zin organisch, integraal en gefaseerd plaatsvindt, moet dat ook voor de sociale schaalsprong gelden. *Organisch* houdt in dat de schaalsprong verbonden blijft met de bestaande stad en de sterke punten verder ontwikkelt. Integraal betekent dat de verschillende bestanddelen van de schaalsprong in hun samenhang tegelijkertijd worden ontwikkeld, zodat de voordelen al tijdens de schaalsprong zichtbaar zijn. En de eventuele nadelen, zodat er tijdig bijgestuurd kan worden. *Gefaseerd*, om zo momenten van reflectie en heroverweging in te bouwen.
Zó kan Almere de uitdaging aan, die haar identiteit als *New Town* een unieke dimensie zal geven: sterk, sociaal, veilig en duurzaam. De fiets zal nog wel op slot gezet moeten worden.

Maar lover-boys, vastgoedcriminaliteit en langdurige werkloosheid mogen geen kans krijgen. Dat vraagt om interventies en investeringen van stad, regio en rijk.
So far so good. Het Almere anno 2008 kent wel enkele ontwikkelingen die zorgen baren. Ontwikkelingen die bij een stedelijke uitbreiding, die een herhaling is uit de periode 1986-2008, in hevigheid zullen toenemen. Sommige stoplichten staan op oranje en neigen naar rood. Dat kan voorkomen worden door juist de dynamiek van de schaalsprong te benutten ten behoeve van de bestaande stad.

Daarnaast is het noodzakelijk dat de specifieke problemen én uitdagingen van een New Town als Almere op rijksniveau wordt gezien als een – weliswaar specifieke – grotestadsproblematiek. Met het aanvaarden van de motie Ortega c.s. heeft de Tweede Kamer uitgesproken dat vijf 100.000-plusgemeenten, waaronder Almere, na 2009 deel moeten uitmaken van het Grotestedenbeleid.[20] En van deze vijf is Almere de enigste stad die dóórgroeit. Deze New Towns-dimensie van het Grotestedenbeleid is een belangrijke stap, omdat daarmee de specifieke problemen van groeisteden worden herkend en erkend, zoals het bij de groei achterblijvende voorzieningenniveau, de bedreigde leefbaarheid in grote woonwijken, de uittocht van mensen met een hoog inkomen, de demografische pieken en dalen en de onvolgroeide identiteit met het daarmee samenhangende negatieve imago. Het Grotestedenbeleid biedt een belangrijke ondersteuning voor deze groeisteden om de kansen op dóórontwikkeling, die volop aanwezig zijn, ook te pakken. Het gaat dan om een aanpak van wijkproblemen die moet voorkomen dat het uit hand gaat lopen, om een innovatieve invulling van de woningbouwopgave, om een adequaat voorzieningenniveau en om een ontwikkelingsstrategie voor de bevolkingssamenstelling. Het gaat dan uiteindelijk om een aantrekkelijke stad met een aansprekende identiteit.
De New Towns, die al de nodige ervaring als pioniers hebben, kunnen met deze aanpak een proeftuin worden in het Grotestedenbeleid, waarbij preventie en innovatie gekoppeld worden aan het perspectief van een duurzame stad.

Almere: stad van experimenten en innovaties

Almere heeft als jongste stad van Nederland een rijke traditie aan experimenten en innovaties. Van meet af aan is er voor gekozen om op een vernieuwende manier de snel groeiende stad in te richten. Van vrije busbanen tot het particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw.
Enkele voorbeelden, die in de sfeer van deze sociale agenda liggen, laten dat zien.
- Er is een fijnmazig net van gezondheidscentra, die Almeerders een geïntegreerd aanbod van eerste lijnsvoorzieningen bieden.
- De basisvorming in het voortgezet onderwijs.
- Geïsoleerde ouderen en mensen met een psychiatrische achtergrond worden op basis van hun kwaliteiten en ervaring ingezet bij uiteenlopende projecten om zo hun participatie en zelfredzaamheid te verhogen.
- Het programma 'Oké-op-school' is voor scholieren in het voortgezet onderwijs met een enkelvoudige problematiek. Met trainingen-op-maat biedt dit programma deze jongeren meer perspectief op een startbewijs.
- Oképunt, centra voor jeugd en gezin, die de gezinshulpverlening registreert, coördineert en integreert en ketenaansprakelijkheid garandeert.
- Gezinscoach voor gezinnen met meerdere problemen: de coach ondersteunt en begeleidt het gezin dat met meerdere hulpverleningsorganisaties te maken heeft.

5

DE SOCIALE AGENDA VAN DE SCHAALSPRONG

WELKE SOCIALE AGENDA IS ER NODIG OM DE SCHAALSPRONG ZO TE STUREN DAT ALMERE EEN COMPLETE STAD WORDT?
MAAR HOE ZIET EEN COMPLETE STAD ERUIT?

BESTAAT ER EEN BLAUWDRUK VAN ZO'N IDEALE STAD? NEE.
MAAR WEL ZIJN ER HIER EN DAAR POGINGEN GEDAAN.

De overeenkomst tussen Almere en het rijk spreekt van ‘een complete, evenwichtige stad, met grootstedelijke en culturele voorzieningen’ en ‘het volwaardig doorontwikkelen van de sociaal-economische structuur’. Duurzaamheid en ecologie zijn ‘richtinggevende principes’ die een nieuwe standaard neerzetten voor gebiedsontwikkeling die de eigen identiteit van Almere bepalen met ‘aantrekkelijke woon-, werk- en leefmilieus’.
In ‘De Almere Principles’ zijn die richtinggevende principes verder uitgewerkt.[21] Er zijn zeven principes geformuleerd en onderbouwd die een ‘inspirerend richtsnoer’ kunnen zijn voor ‘iedereen die in de komende decennia betrokken is bij het doorontwerpen van Almere tot een duurzame stad.’ Deze principes zijn geen hype of truc, maar een ‘gewetensvol referentiekader in het gesprek over de toekomst, en als inspiratiebron voor zelfreflectie. De gemeenteraad heeft uitgesproken dat ‘Almere Principles als leidende en richtinggevende uitgangspunten worden gehanteerd bij de ontwikkeling van de hele stad’.

De 7 Almere Principles

Deze Almere Principles zijn bedoeld als inspirerend richtsnoer voor iedereen die in de komende decennia betrokken is bij het doorontwerpen van Almere tot een duurzame stad. De verwerkelijking van deze visie is een cultuurdaad, en de uitdrukking van een optimistische benadering van de toekomst.

1 Koester diversiteit
2 Verbind plaats en context
3 Combineer stad en natuur
4 Anticipeer op verandering
5 Blijf innoveren
6 Ontwerp gezonde systemen
7 Mensen maken de stad

De Almere Principles zullen tot leven komen en betekenis krijgen door menselijk handelen, en door ze op elk niveau als beginsel te nemen van ieder ontwerp voor de stad als geheel.

Het International New Towns Institute (INTI) adviseert de gemeente, op basis van Europees stedenonderzoek, het programma van de schaalsprong te verrijken met de volgende elementen:
– werkgelegenheid voor zijn bewoners;
– voorzieningen met een (boven) regionale betekenis;
– instellingen op het gebied van kunst en wetenschap;
– internationale, toeristische attracties.
Het INTI vraagt zich af of zonder deze aanvullingen de schaalsprong kan slagen.[22]

In de discussie in Nederland over stedelijke vernieuwing wordt de laatste jaren in toenemende mate gewezen op de functie van de stad om sociale stijging van met name kansarmen te organiseren. Langzaam maar zeker is het besef gegroeid dat ‘achterstandswijken’ bij een goede aanpak ‘vooruitgangswijken’ kunnen worden. Het VROMraad advies ‘Stad en stijging’ werkt dit op aansprekende wijze uit en komt met een aantal aanbevelingen die dit kort en bondig samenvatten. Ook andere publicaties beschrijven de werking van de stad als emancipatiemachine en komen met suggesties, *do’s and don’ts*.[23]

Nu kent Almere, zoals hiervoor betoogd, mede dank zij haar stedenbouwkundige opzet, geen klassieke achterstandswijken. Maar ‘achter de voordeur’ gaan veel huishoudens schuil die zich in een achterstandsituatie bevinden en voor wie sociale stijging mede door een actieve overheid gefaciliteerd kan worden. Stedelijke vernieuwing in traditionele zin is niet in Almere aan de orde. Maar wel een stedelijke uitbreiding, die als belangrijkste opdracht heeft om van Almere een complete, duurzame en sociale stad te maken. En dus een cruciale bijdrage moet leveren aan die sociale stijging.

Een groot aantal van die aanbevelingen passen derhalve in de sociale agenda van de schaalsprong. Zoals:
– Investeer extra in onderwijs in stedelijke vernieuwingswijken.
– Maak extra ruimte voor economie in de wijk.
– Maak kleine stappen op de woonladder mogelijk.
– Ontwikkel een gevarieerde woningvoorraad gericht op sociale stijgers én op starters.
– Maak meer ruimte voor sport, spel en cultuurvoorzieningen (‘meer stad in de wijk’) en zorg voor de ruimtelijke verdeling ervan over de stad.
– Creëer een vertrouwde en beheersbare woonomgeving.
– Creëer woonomgevingen waarmee bewoners zich positief identificeren.
– Koester de rafelige randen en broedplaatsen.
– Koester sociaal en cultureel kapitaal.

Een andere ontwikkeling in het nadenken over emancipatie en vooruitgang is de nadruk op het ‘bijzondere en het uitzonderlijke, het nieuwe en het andere’, zoals het Sociaal en Cultureel Planbureau dit omschrijft.[24] Het SCP analyseert aan de hand van de begrippen inclusie en innovatie een aantal ontwikkelingen in het leven van alle dag, die vragen om een intelligent overheidsbeleid, waardoor talenten zich kunnen ontplooien en innovaties worden gestimuleerd. Het aansprekende daarbij is dat het activiteiten zijn van mensen en groepen die – vaak in interactie met de overheid – nieuwe initiatieven ontwikkelen, waarbij zijzelf zowel als het algemeen belang mee gediend zijn.

Het zijn deze drie invalshoeken, de duurzaamheid van de Almere Principles, de emancipatoire dimensie van de stedelijke vernieuwing en het faciliteren van nieuwe vormen van sociale vernieuwing, die bij de opstelling van deze sociale agenda een bron van inspiratie zijn om alle Almeerders deelgenoot van de schaalsprong te laten zijn. De Almere Principles worden daarbij als referentiekader gebruikt.

KOESTER DIVERSITEIT

Creëer een kansrijk klimaat voor stedelijke diversiteit

Voor de ambitie om uit te groeien tot een *'complete evenwichtige stad met grootstedelijke en culturele voorzieningen'* is het stimuleren van diversiteit in de bevolking de hoofdopgave. Nú is er sprake van een oververtegenwoordiging van de middenklasse en het type woningen en voorzieningen dat daar bij hoort. De stad is met deze eenzijdige gerichtheid de eerste dertig jaar van haar bestaan bijzonder succesvol geweest. Maar zoals de bekende regel voor reclame van financiële producten luidt – *een goed resultaat uit het verleden geeft geen garantie voor de toekomst* – geldt dat ook voor Almere. Eenzijdige steden zijn kwetsbaar. De geschiedenis geeft daar talloze voorbeelden van.
Het is natuurlijk niet zo dat in een stad van 186.000 inwoners geen enkele diversiteit is. Qua etniciteit, leefstijlen en culturele achtergrond zijn er veel méér verschillen dan inkomens- of opleidingsstatistieken suggereren. Maar in het stedelijke domein (winkelen, ontspanning, horeca, cultuur, sport) leidt deze diversiteit vaak nog een verborgen bestaan.
De sprong van middelgrote naar grote stad vereist méér diversiteit wil deze stad duurzaam en sociaal zijn. Méér diversiteit in de bevolkingssamenstelling, woonmilieus, voorzieningen en werkgelegenheid. Tegelijkertijd zal deze sprong de al bestaande diversiteit stimuleren om dat stedelijke domein binnen te dringen.

Méér diversiteit kan worden bereikt door gerichte, gefaseerde én samenhangende toevoegingen aan het Almere zoals wij dat nu kennen. Een specifiek woningaanbod, hoger onderwijsvoorzieningen, kennisinstituten, culturele, culinaire en museale trefpunten in een stedelijke, compacte omgeving. In interactie daarmee zal een grotere verscheidenheid in de bevolkingssamenstelling groeien. Het zou echter een misvatting zijn te denken dat dit allemaal van bovenaf maakbaar is. Alleen een samenspel van moedige en vooruitziende overheidsinterventies, gericht particulier initiatief en het ruimte bieden aan experimenten en niches creëert een kansrijk klimaat waarin deze stedelijke diversiteit zich kan ontplooien.

Ontwikkel woonmilieus voor studenten, 55-plussers en hoger opgeleiden

Er zijn weinig studenten, hoger opgeleiden en 55-plussers en daarmee ontbeert Almere sterk van elkaar verschillende bevolkingsgroepen die van groot belang zijn voor een stedelijke cultuur. Met de ontwikkeling van woonmilieus voor studenten kan Almere de eigen studenten vasthouden en studenten die in Amsterdam studeren een aantrekkelijk woonalternatief bieden. Daarbij kan worden geleerd van de aanpak, zoals die nu in Utrecht plaats vindt. Daar ontwikkelt de gemeente samen met twee woningbouwcorporaties en Rabo Vastgoed de *City Campus Max* om zo passende huisvesting te bieden aan duizend studenten en jonge starters. Het gaat hier om huur- en koopwoningen. Studentenhuisvesting is alleen kansrijk is als deze dichtbij het stadshart ligt vanwege horeca en culturele activiteiten en er een snelle openbaarvervoers-verbinding met Amsterdam is. Dat hoeft niet de vorm van een campus te hebben. Een meer geïntegreerde vorm van studentenhuisvesting in vrijkomende huurwoningen in de oudere buurten is een betere optie. Het moge duidelijk zijn dat de ontwikkeling van studentenhuisvesting afhangt van de realisering van een ander punt uit deze sociale agenda: de vestiging van een brede Hogeschool Almere.

Voor 55-plussers zijn twee typen woonmilieus van belang: stedelijkheid en natuur. De snel groeiende groep van actieve 55-plussers is gebaat bij ruime en luxe appartementen in de nabijheid van stedelijke voorzieningen. De rust- en natuurzoekers kunnen aan de oostzijde worden bediend. De nabijheid van watersport en golfbanen verhoogt de aantrekkelijkheid van Almere voor deze groep. Voor beide groepen geldt dat de woningen geschikt zijn voor ouderen met een aanbod van zorg-voorzieningen. En evenals voor de studenten is een goed bereikbare openbaarvervoersverbinding met Amsterdam voor hen van groot belang. Met deze op 55-plussers gerichte woonmilieus kan voorkomen worden dat zij Almere verlaten als zij uit de kinderen zijn en vanwege het werk niet meer aan de stad zijn gebonden. Almere zal voor hoger opgeleiden een aantrekkelijke stad zijn als een voor hen aantrekkelijk woonmilieu wordt gecombineerd met een stedelijk voorzieningen-niveau. De groeiende groep van hoog opgeleide buitenlanders (expats) die in de Amsterdamse regio wonen, kunnen dan voor Almere kiezen. Dat geldt ook voor creatieve beroepen, die behoefte hebben aan bijzondere woon-werkvoorzieningen.

Méér diversiteit in de bevolkingssamenstelling wordt bereikt door het toevoegen van woonmilieus voor studenten, 55-plussers en hoger opgeleiden en creatieve beroepen, bevolkingsgroepen die belangrijke dragers zijn van een stedelijke cultuur. Dat vereist speciale woningprogramma's op de juiste plekken. Studenten in de bestaande voorraad in oude kernen, 55-plussers en hoger opgeleiden, waaronder expats, in hoogwaardige nieuwbouw. Een fysieke verbinding door het IJmeer is daarvoor een cruciale succesfactor. Zij is voor deze groepen méér dan alleen vervoer: zij voedt de sociale, culturele en economische interactie tussen Amsterdam en Almere.

VERBIND PLAATS EN CONTEXT

Een internationaal aansprekende attractie

Almere is weliswaar gebouwd op de bodem van de voormalige Zuiderzee, maar is geen geïsoleerd eiland. Het zit stevig verankerd in economische, culturele, sociale en infrastructurele netwerken, die Almere verbinden met de Noordvleugel van de Randstad, het Gooi en Lelystad. Schiphol als internationale hub ligt binnen dat netwerk. Naast deze formele netwerken zijn er andere netwerken die van belang zijn. Van de 10.000 mensen die zich jaarlijks vestigen komt 10% uit het buitenland. Deze nemen hun eigen sociale en familienetwerken mee.

Het versterken van de identiteit als moderne, complete en vernieuwende *New Town* – die een bijzondere relatie heeft met de haar omringende *New Nature* – moet ervoor zorgen dat die netwerken Almere verder versterken als duurzame en diverse stad.
Eén internationaal aansprekende toeristische attractie kan de ontsteking van deze ontwikkeling zijn. Zoals het Eden-project in Cornwall (Engeland), dat met een mix van natuureducatie, duurzame energieopwekking, gezond eten, een verbazingwekkende plantenwereld en een grote variatie aan doe-attracties, jaarlijks honderdduizenden bezoekers trekt.
Of het voorstel van het INTI om een Panorama Almere te ontwikkelen, een grote maquette van de stad, dat het unieke stedenbouwkundige concept aanschouwelijk maakt.
De archeologische bodemvondsten uit de steentijd en de scheepswrakken kunnen eveneens een typerende attractie vormen.
Het zijn drie voorbeelden van attracties die nauw aansluiten bij de – gewenste – identiteit van Almere.

Almere moet zich naar buiten keren met de kracht van haar identiteit. Een internationaal aansprekende attractie die als een icoon deze identiteit verbeeldt kan de ontsteking van die ontwikkeling zijn.

COMBINEER STAD EN NATUUR

Nieuwe kansen voor een betere verbinding tussen stad en natuur

De schaalsprong van Almere moet de verwevenheid van stad en natuur benadrukken.
Stad en natuur komen dichter bij elkaar als barrières worden geslecht. Zoals het ontsluiten en verder ontwikkelen van de Oostvaardersplassen, OostvaardersWold, Pampushout, de kustzone en de boswachterij Almeerderhout. Zo ontstaat een duurzame functiemenging van stedelijke en ecologische kwaliteiten in de groene zones die de identiteit van Almere als groene en blauwe stad borgt. Het groene casco van de stad wordt daardoor stabieler en krijgt meer betekenis voor de inwoners van Almere.
De natuur aan de rand van de stad zal door de schaalsprong deels in de stad komen te liggen. Dat biedt nieuwe kansen om met attractieve wandel-, fiets- en skateroutes de Almeerders te stimuleren meer te bewegen. Zo komen er meer – onverwachte – ontmoetingsplekken.
Met speel- en sportieve recreatievoorzieningen, kruidentuinen en picknickplaatsen kan er een meer vanzelfsprekende verhouding groeien tussen stad en natuur. De nabijheid van het vele water kan beter benut worden voor een breed scala aan natuurbeleving en recreatieactiviteiten. Van hutten voor vogelaars tot zones met een makkelijke toegang voor watersporters.
Deze grote diversiteit aan natuur is een belangrijk onderdeel van de identiteit van Almere.
Het past bij de schaalsprong om op een verantwoorde manier de stad en zijn bewoners dichter bij de natuur te brengen door een duurzame functiemenging. Het levert bovendien een bijdrage aan de kwaliteit van verschillende woonmilieus.

De ecologische waarde van de natuur hoeft daardoor niet af te nemen, integendeel. In de natuur wordt – net als in de samenleving – de grootste diversiteit opgewekt in de overgangsgebieden tussen verschillende systemen.

De schaalsprong biedt nieuwe kansen voor een goede verbinding tussen stad en natuur. Stad en natuur komen dichter bij elkaar als barrières worden geslecht. Het ontsluiten en verder ontwikkelen van blauwe en groene natuurgebieden en een duurzame functiemenging van stedelijke en ecologische kwaliteiten in de groene zones borgt de identiteit van Almere als groene en blauwe stad.

ANTICIPEER OP VERANDERING

Maak van de oude kernen een vooruitgangswijk

De bouw van 60.000 woningen biedt bewoners een uitgelezen kans om een volgend stap in hun wooncarrière te zetten. Deze functie als emancipatiemachine heeft Almere altijd gehad. Niet alleen voor inwoners van Amsterdam, die hun slechte etagewoning graag verruilden voor een nieuwe eenszinswoning-met-tuin, maar in toenemende mate voor Almeerders zelf.
Het gevolg van deze doorstroming is dat in de bestaande wijken een nieuwe instroom op gang komt van mensen die hun wooncarrière hier beginnen. Dat zullen vaak minder draagkrachtige, jonge huishoudens zijn, veelal van allochtone afkomst. Deels zullen ze komen te wonen in wijken met sociale huurwoningen, waar al een hogere concentratie is van laagopgeleiden. Op zich hoeft dat geen enkel probleem te zijn. Integendeel. Sociale huurwoningen zijn immers bedoeld voor mensen met een lager inkomen. Het wordt pas een probleem als er een opeenstapeling van achterstanden – meestal veroorzaakt door langdurige werkloosheid – optreedt bij een grote groep mensen waardoor een cultuur van uitzichtloosheid doet ontstaan. Daar is op dit moment geen sprake van. Wel zijn er enkele tendensen die er op wijzen dat bij vestiging van een grote groep kansarmen het risico daar op toeneemt. Op deze mogelijke verandering moet worden geanticipeerd, door gerichte programma's op het gebied van onderwijs, scholing, kleinschalige bedrijvigheid en toeleiding naar de arbeidsmarkt. Een stad is immers vooral sociaal en duurzaam als ze er in slaagt om deze groepen een perspectief op sociale stijging te bieden. Daarnaast zullen er ook fysieke ingrepen in delen van de bestaande woningvoorraad nodig zijn om een betere kwaliteit te bieden én woonmilieus toe te voegen, zoals bijvoorbeeld studentenhuisvesting.

De schaalsprong zal in delen van bestaande wijken nieuwe verhuisbewegingen op gang brengen. Om te voorkomen dat hier achterstanden zich ophopen en leefbaarheid en veiligheid achteruitgaan zullen er gerichte programma's moeten komen op het gebied van onderwijs, scholing, kleinschalige bedrijvigheid, toeleiding naar de arbeidsmarkt en gerichte fysieke herstructurering.

BLIJF INNOVEREN

Koester de traditie van het experiment en de innovatie

Om kansrijk aan de schaalsprong te kunnen beginnen en hem met succes te kunnen afronden is het van groot belang dat Almere de ruimte krijgt voor experimenten, pilots en innovaties. De stad heeft een rijke traditie op dit gebied en hecht er aan deze traditie – een van de weinige die de jonge stad heeft – vast te houden. Veel van deze innovaties en experimenten vinden op eigen kracht plaats. Maar dat geldt niet voor allemaal. Zeker niet voor het bereiken van de ambities die aan de opgave van de schaalsprong zijn verbonden.
Dat betekent in belangrijke mate dat het rijk bereid moet zijn om mee te bewegen in de schaalsprong. Iets bijzonders, want zo kun je de schaalsprong toch noemen, vraagt om speciale maatregelen. Soms moet er ontregeld worden, soms is een uitzondering op zijn plaats.
De bereidheid om Almere als één van de vijf groeisteden met meer dan 100.000 inwoners een plek te geven in het Grotestedenbeleid is daarvan het eerste hoopvolle teken. Om die uitdagingen van New Towns aan te kunnen is het nodig dat binnen dat Grotestedenbeleid een proeftuin komt. Maar er is meer nodig. Zoals het tenietdoen van de 'remmende voorsprong' die Almere bij tal van financiële verdeelsleutels ondervindt. Almere moet de opgaven van morgen financieren uit de gelden van gisteren. Voor een groeistad zit daar een te groot gat tussen. Zoals een experiment met flexibele school- en vakantieperiodes om te kijken of dit de stressfactor in huishoudens verlaagt. Het opheffen van financiële schotten in de gezondheidszorg draagt er toe bij dat de nodige zorg adequater verleend kan worden.
Het zijn slechts enkele voorbeelden die makkelijk aangevuld kunnen worden. Waar het om gaat is dat het rijk bereid is om – op maat – te ontregelen, te ontschotten of een uitzondering te maken. Als daar een Almerewet voor nodig is, dan moet dat maar.

Innovatie kent een lange traditie in Almere. De sociale schaalsprong heeft experimenten en innovaties nodig om haar kwaliteitsslag te kunnen maken. Het rijk moet dat mede mogelijk maken door te ontregelen, te ontschotten en een uitzondering te maken.
Met een speciale proeftuin-status voor Almeree in het Grotestedenbeleid kan in een vroeg stadium begonnen worden met de aanpak van ontluikende grotestadsproblemen.

Culturele diversiteit, nichemarkten en broedplaatsen

Een kansrijke transitie naar een complete stad is gediend met een kwaliteitsimpuls in de culturele sector. Vergroting van het aanbod (musea, podiumkunst en beeldende kunst) is nodig om een gelijktijdige ontwikkeling op gang te brengen waardoor hoger opgeleiden, studenten en 55-plussers een aantrekkelijk, cultureel klimaat aantreffen. Het gaat daarbij niet (alleen) om gebouwen, maar om het scheppen van een culturele basisstructuur die de mogelijkheid van bijv. toneelgezelschappen vergroten, muziekfestivals mogelijk maakt en een popmuziek met kleine podia faciliteert.
De stedelijke cultuur die hieruit ontstaat is voor kennisintensieve en innovatieve bedrijven een pluspunt bij hun keuze van vestiging. Daarnaast genereren deze instellingen, net als het hoger onderwijs, direct en indirect werkgelegenheid.
De culturele identiteit zal een eigen smaak krijgen met diversiteit in culturele uitingen en het openleggen van nichemarkten. Hiermee krijgt de stad aan eigen cultureel gezicht, naast Amsterdam met zijn grote zalen en musea. Met de schouwburg heeft Almere bovendien reeds een grote speler in huis. Ervaringen in andere steden leert dat een concentratie van culturele dragers in het stadshart een voorwaarde voor succes is. Het genereert een grotere stroom bezoekers en daarop afgestemde bedrijvigheid zoals kwaliteitshoreca.
Een spraakmakend museum hoort bij een stad van 350.000 inwoners. Het gaat daarbij niet om de opbouw van een vaste collectie, maar het organiseren van prikkelende, unieke tentoonstellingen die nieuwe stromen bezoekers naar de stad trekt. Het spreekt voor zich dat de identiteit en ontstaansgeschiedenis van Almere, die gewonnen is uit water, de kwaliteit van architectuur en de omringende natuur, de archeologische sporen e.d. vormende elementen zijn in het concept van Museum Almere. Daarmee trekt het bezoekers van buiten en verstevigt het de gezamenlijk ervaren identiteit van de stad voor de Almeerders.
De – noodzakelijke én inspirerende – ambitie van Almere om als grote stad een culturele infrastructuur te hebben die in omvang en kwaliteit aansprekende én vernieuwende kunst oplevert, vereist medewerking en erkenning van het rijk. In het nationale cultuurbeleid zal een plek voor Almere ingeruimd moeten worden, die past bij de ambitie en de (toekomstige) omvang van de stad. Cultuurbeleid is niet synoniem aan subsidiebeleid. Dat neemt niet weg dat zeker op dit terrein geduld geboden is. De transformatie van woonstad naar complete stad loopt langs verschillende lijnen, waar versterking van de stedelijke cultuur er één van is. Dat levert in veel opzichten rendement op. Maar niet onmiddellijk.

Een rijk cultureel leven gedijt als het wordt gevoed door nieuwe initiatieven. Welke dat zijn valt op voorhand niet te zeggen. Het faciliteren van broedplaatsen, betaalbare – vaak rommelige – plekken aan de rafelranden van de stad, is daarvoor wel een voorwaarde. Nu kent Almere als *New Town* nog maar weinig rafelige randen, dat mag het stimuleren van deze broedplaatsen echter niet in de weg staan.
Broedplaatsen moet bovendien worden gezien als een breder concept. Ook vormen van kleinschalige bedrijvigheid en gespecialiseerde winkels vallen hieronder. In de oudere kernen kunnen concentraties van deze bedrijvigheid bijdragen aan de gewenste diversiteit van de stad.

Een complete stad heeft in het centrum een stedelijke cultuur. Een spraakmakend museum dat de identiteit als New Town benadrukt moet daar deel van uit maken. De culturele innovatie moet zich richten op het scheppen van een basis voor een grote diversiteit aan culturele uitingen en het openleggen van nichemarkten. Het rijk moet daar een bijdrage aan leveren die past bij de ambitie en (toekomstige) omvang van Almere. Nieuwe initiatieven worden gestimuleerd door een aanbod van broedplaatsen.

ONTWERP GEZONDE SYSTEMEN

Een brede Hogeschool Almere

Een divers samengestelde bevolking kent in een grote stad een studentenpopulatie, zoals hiervoor betoogd. Daarvoor zijn uiteraard hogeronderwijsinstellingen nodig, met een compleet aanbod van studierichtingen. Dat is om verschillende redenen van belang.
De Almeerse jeugd stroomt dan makkelijker door naar het hoger onderwijs, waardoor het ambitie- en opleidingsniveau stijgt. Het volwassenenonderwijs krijgt een nieuw impuls.
Hoger onderwijsinstellingen zullen ook studenten van buiten trekken, waardoor het aantal studenten verder zal groeien. Dit voegt een nieuwe kleur toe aan de dynamiek van Almere.
Een Hogeschool creëert direct en indirect werkgelegenheid, niet alléen maar óók voor hoger opgeleiden en daar heeft de stad behoefte aan. En dat maakt Almere weer aantrekkelijker voor kennisintensieve bedrijven. Al deze positieve effecten bij elkaar versterken het karakter – en daarmee het beeld – van Almere als een moderne, dynamische en vernieuwende stad. De Hogeschool van Amsterdam verzorgt op dit moment drie opleidingen voor in totaal 1200 studenten. Om door te groeien naar een echte studentenstad is een brede hogeschool met minimaal 7000 studenten noodzakelijk. Almere is op dit moment in een vergevorderd stadium van overleg met de Hogeschool Windesheim uit Zwolle om een volwaardige Hogeschool binnen de stadsgrenzen te krijgen.

De Hogeschool zelf en de bijhorende studentenhuisvesting, zullen in de nabijheid van het stadshart moeten worden ontwikkeld en tevens direct aan de snelste OV-verbinding richting Amsterdam.
De kracht van de locatie is immers de koppeling van onderwijs en huisvesting aan de nabijheid van Amsterdam waarmee de aantrekkingkracht van Amsterdam door Almere optimaal benut kan worden.

Met het oog op 2030 wordt de lat hoger gelegd. De stad die Almere over twintig jaar met zijn 350.000 inwoners wil zijn, moet over universitair, wetenschappelijk onderwijs beschikken.
De voortgaande samenwerking tussen hogescholen en universiteiten maakt dat nodig en mogelijk. De toenemende internationale oriëntatie van studenten nodigt uit om over de landsgrenzen te kijken. Dependances van andere universiteiten, studierichtingen die bij de identiteit van Almere passen, samenwerking met buitenlandse universiteiten, de thuisbasis van al aanwezige wetenschappelijke instituten, zoals het INTI, verbreden: langs verschillende lijnen kan het wetenschappelijke onderwijs in Almere opbloeien.

De basis voor een complete stad is een gezond systeem, met een sociale infrastructuur die huidige en nieuwe Almeerders faciliteert en inspireert. Een Hogeschool Almere is daarvan een noodzakelijke drager: het bindt studerende jongeren aan de stad, creëert hoogwaardige werkgelegenheid en draagt bij aan een stedelijke cultuur. De vestiging van universitaire onderwijsfaciliteiten geeft die verbinding nog meer kwaliteit.

Innovatie van basisvoorzieningen

Ongeacht hoe de schaalsprong precies vormgegeven gaat worden: het blijft van cruciaal belang om de kwaliteit van het basisvoorzieningenniveau op peil te houden. En dat betreft voor- en buitenschoolse opvang, scholen, sportaccommodaties, wijkcentra, gezondheids- en zorginstellingen, bibliotheken en opvang van kwetsbare groepen. Daartoe ontwikkelt de stad het meerjarige investeringsprogramma *'Voorzieningen op schaal'*. Dit programma is in eerste instantie gericht op de huidige bewoners en de bestaande stad. Zijn de bestaande voorzieningen toekomstvast? Welke vernieuwingen zijn nodig?
Daarnaast heeft de schaalsprong gevolgen voor de aard en kwaliteit van het voorzieningenniveau. Studenten, 55-plussers en hoogopgeleiden, drie gewilde groepen nieuwkomers, hebben behoefte aan andere voorzieningen dan de thans dominante groep van middenklas-gezinnen met kinderen. Het is dus zaak om met innovatietrajecten hier op in te spelen. Daarom zal Almere de komende periode de kwaliteit van het brede sociale programma herijken op basis van de actuele vragen en behoeften van de huidige en toekomstige Almeerders. Daarbij zal ook worden ingespeeld op de te verwachten maatschappelijke trends en ontwikkelingen die de schaalsprong genereert.
Zoals het belang van voorzieningen voor (water)recreatie en toerisme. Aantrekkelijke stranden, innovatieve bezoekerscentra en quality leisure zijn niet alleen voor de bewoners en bezoekers van belang maar ook voor de economische aantrekkingskracht. Bedrijven die overwegen zich in Almere te vestigen, kijken ook naar de verscheidenheid en kwaliteit van dit soort voorzieningen.

Het niveau van basisvoorzieningen moet op peil blijven. De dynamiek van de schaalsprong vraagt om een herijking en innovatie van deze voorzieningen op basis van de behoeften van huidige en nieuwe Almeerders. Kwalitatief hoogstaande recreatievoorzieningen geven daarnaast nog een extra dimensie aan het gezonde systeem van Almere.

Investeer in eigen en publiek vermogen

Een trend is het groeiende inzicht bij veel mensen dat bewegen en gezond eten belangrijk is. Tegelijkertijd kan worden geconstateerd dat het voor veel mensen moeilijk is om er naar te handelen. Blijkbaar zijn de overheidsinterventies tot nu toe niet altijd even effectief. De beweging die Jamie Oliver op Engelse scholen teweeg heeft gebracht, kan een inspiratie zijn voor soortgelijke initiatieven.

De stress is groot onder werkende moeders, zo blijkt uit onderzoek. Flexibele werktijden, een 24-uurs kinderopvang en de mogelijkheid van thuiswerken kunnen – zeker in combinatie – moeders en vaders verlossen van die stress. Toch lukt het maar niet om deze maatregelen op enige schaal doorgevoerd te krijgen. Terwijl het zeker voor Almere goed kan uitpakken, omdat met name voor hoger opgeleiden een struikelblok zal wegnemen om zich hier te vestigen.[25] De interventies en ontwikkelingspotenties die in deze agenda worden belicht, dragen in zijn algemeen bij aan een waardevermeerdering van de stad en in het bijzonder van het woningbestand. De neerwaartse spiraal die in vergelijking met de landelijke trend gaande was, wordt hiermee doorbroken. Een waardevermeerdering van het eigen huis biedt de forse groep huishoudens met financiële problemen, die mede worden bepaald door hoge hypotheeklasten, op langere termijn meer perspectief. Het biedt perspectief om hun wooncarrière voort te zetten en draagt zo bij aan sociale stijging, wat weer ruimte biedt aan nieuwkomers en starters.

Een gezond systeem betekent dat gezond eten en verantwoord leven wordt gestimuleerd. En dat structurele stress wordt voorkomen. Door gerichte interventies, die aansluiten bij een groeiend bewustzijn op dit vlak, kan daar een bijdrage aan worden geleverd. Zo kan een combinatie van meer werkgelegenheid in Almere, flexibele werktijden, flexibele openingstijden en het stimuleren van thuiswerken de filestress verminderen.

Stimuleer bedrijvigheid en werkgelegenheid

De schaalsprong heeft uiteraard ook een economische component, die apart wordt beschreven.[26] De economische schaalsprong voorziet in een groei van 100.000 arbeidsplaatsen langs drie lijnen: bevolkingsgroeivolgend, Noordvleugelgroei en groei dankzij de versterking van de eigen identiteit (ICT, duurzaam bouwen e.d.). In het kader van deze sociale agenda is het van belang te benadrukken dat deze groei één van de pijlers is voor de groei naar een complete, diverse en duurzame stad. Het is de kunst om met interventies op verschillende terreinen een samenhangende schaalsprong te maken die de stad – nog – beter maakt. Dus ook de te stimuleren bedrijvigheid zal divers moeten zijn. Van media tot een rechtbank. De forse schaal waarop de bedrijvigheid zich zal ontwikkelen, genereert werkgelegenheid voor laag opgeleiden in de dienstverlenende sfeer, waardoor de aansluiting van die groep op de arbeidsmarkt succesrijker wordt. Een stedelijke cultuur boort nieuwe potenties aan 'human capital' aan, die op hun beurt een factor vormen voor hoogwaardige kennisbedrijven om zich in Almere te vestigen. ZZP'ers die nu nog thuis aan hun toekomst werken – of het nu een nagelstudio of een boekhouder betreft – moeten kunnen doorgroeien naar een kleine, betaalbare bedrijfsruimte. Dat hoeft geen saaie blokkendoos te zijn, een ZZP-café mag ook. Flexibele arbeidstijden, 'thuiswerk'dependances van grote bedrijven uit de Randstad en flexwerkplekken langs de snelweg moeten worden gestimuleerd. De uitbreiding van werkgelegenheid moet ook bijdragen aan een zekere onthaasting van de (file)druk waar veel huishoudens mee te kampen hebben.

Een veelvormige bedrijvigheid stimuleert ook nog op een andere manier de diversiteit van de stad. Grotere bedrijven ontwikkelen nevenactiviteiten als trainingscentra of specialistische beurzen, waar bezoekers van buiten de gemeente- of landsgrenzen gericht op afkomen. Bedrijven – en hun werknemers – zullen zich meer met een steeds completer wordende stad willen identificeren, en deelnemen aan het sociale en culturele leven. Of dat nu door sponsoring van culturele activiteiten is of een inzet van vrijwilligers in sociaal werk in het kader van het steeds meer oprukkende maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Voldoende werkgelegenheid is één van de pijlers voor een complete stad. Diversiteit is daarbij geboden. Werkgelegenheid voor hoogopgeleiden bindt 'human capital' aan de stad en genereert ook werkgelegenheid voor lager geschoolden. De vele ZZP'ers moeten kunnen doorgroeien naar kleine bedrijfsruimtes.

MENSEN MAKEN DE STAD

Een actieagenda voor het onderwijs

Het basisonderwijs heeft een sterke kwaliteitsimpuls nodig. Zoals uit de informatie van de onderwijsinspectie blijkt, is het met de kwaliteit matig gesteld. Er is geen scherp inzicht in de kwaliteiten en zorgbehoeftes van de leerlingen en te weinig systematische analyse van de vorderingen en het effect van onderwijsprogramma's. De resultaten van leerlingen aan het eind van de basisschool zijn onder het Nederlands gemiddelde. Een schrale troost is dat de tendens wel aansluit bij een van de conclusies van de commissie Dijsselbloem: een achteruitgang in de beheersing van rekenen en taal.
Ook in het voortgezet onderwijs openbaren zich zorgwekkende ontwikkelingen, zoals een groot aantal voortijdige schoolverlaters, een te kleine doorstroom naar het vwo en een hoog percentage aan leerlingen dat leerwegondersteunend onderwijs nodig heeft.
Als eerste stap op weg naar beter onderwijs heeft Almere in samenspraak met de schoolbesturen een 'Lokaal Educatieve Actieagenda 2008-2012' ontwikkeld. In deze agenda worden vier programma's benoemd, met daar aan gekoppeld zes actiepunten, die de kwaliteit van het basis- en voortgezet-onderwijs in vier jaar tijd zichtbaar moeten verbeteren. Deze vier programma's zijn:

1. hogere opbrengsten onderwijs;
2. goede overgang van basis naar voortgezet onderwijs;
3. minder voortijdige schoolverlaters;
4. onderzoek, analyse en monitoring.

Bij deze eerste, belangrijke, stap kan het niet blijven. Ook het rijk kan een bijdrage leveren aan het oplossen van deze onderwijsproblematiek door – mede in het licht van de aanbevelingen van de commissie Dijsselbloem – nader onderzoek te doen naar de oorzaak van de achteruitgang van het onderwijs.

Onderwijsaanbod op maat

De stressfactor is hoog in veel gezinnen, waar beide ouders werken. Hoewel daar op papier oplossingen voor bestaan (thuiswerken, flexibele arbeidstijden, 24-uur kinderopvang) kan de organisatie van het onderwijs daar ook een bijdrage aanleveren, zoals een grotere flexibiliteit bij schooltijden. Er zijn nog andere argumenten om een verregaande flexibilisering en modernisering van het basisonderwijs te bepleiten (afschaffen vaste schoolvakanties, innovatieve inzet van ICT e.d.). Dit vereist wel medewerking van het rijk om voor dit soort experimenten de benodigde ontregeling te treffen.

Bij het basisonderwijs gaat terecht veel aandacht uit naar leerlingen met achterstanden. De ontwikkelpotentie van (hoog)begaafde kinderen kreeg lange tijd minder aandacht, mede omdat een deel van hen gedragsproblemen heeft. Daar komt de laatste tijd verandering in. In Almere gaat het om ca 560 (hoog)begaafde leerlingen.[27] Basisscholen gebruiken grofweg gezegd twee manieren om aan (hoog)begaafde kinderen tegemoet te komen: versnelling (klas overslaan) en verrijking (meer aanbod). Desalniettemin wordt geconstateerd dat in het basisonderwijs bij gebrek aan visie en beleid de juiste aanpak ontbreekt. Een op maat gesneden onderwijsprogramma voor (hoog)begaafde kinderen draagt bij aan de diversiteit die Almere nodig heeft.

De kwaliteit van het basisonderwijs staat onder druk. De Cito-scores zijn laag, scholen wisselen snel in leerlingaantallen, er is een groot verloop aan leerkrachten. In het voortgezet onderwijs zijn eveneens zorgwekkende ontwikkelingen. Een Actieagenda om deze problemen aan te pakken, is van start gegaan. Alle partijen, ook het rijk, moeten bij het verdiepen en implementeren van deze Actieagenda worden betrokken.
Diversiteit betekent ook dat er een op maat gesneden onderwijsprogramma voor (hoog)begaafde leerlingen moet komen.

Koester sociaal kapitaal, organiseer maatschappelijke participatie

Het principe ‘mensen maken de stad’ is wellicht het belangrijkste principe als het om stedelijke transformatie gaat. Maar vaak komen in die processen mensen op de laatste plaats.
Alle aandacht gaat uit naar zichtlijnen, bouwmassa’s, grondprijzen, infrastructuur, bvo’s enz. Natuurlijk, ook stedenbouwkundigen en architecten weten dat er uiteindelijk levende mensen zullen wonen, werken en bewegen in de virtuele wereld van de maquette en de (digitale) tekentafel. Bij de schaalsprong die Almere gaat maken geldt het principe des te meer, omdat deze vorm van transformatie nadrukkelijk de hele stad ten goede moet komen. In deze sociale agenda wordt een aantal voorstellen daarvoor ontwikkeld. Als een rode draad daardoor heen loopt de ambitie om Almeerders hierbij te betrekken. Niet zozeer als insprekers – hoewel deze fase ongetwijfeld ook zal aanbreken – maar als partners. Zoals het stimuleren van initiatieven die de kwaliteit en leefbaarheid in de eigen woonomgeving verbeteren, waarbij buurtbewoners zelf de zeggenschap hebben en verantwoordelijkheid dragen. Dat kan variëren van het particulier opdrachtgeverschap bij het bouwen van de eigen woning tot medezeggenschap in het wijkbeheer. Zoals het uitdagen van de ‘elite’ in Almere om met ideeën en inzet van hun netwerken bestaande of nieuwe vormen van culturele activiteiten verder te ontwikkelen.

De ambities en talenten van de Almeerders moeten worden betrokken en benut bij de schaalsprong. Door maatschappelijke participatie te organiseren wordt het sociale kapitaal van de stad benut. Of het nu gaat om het particulier opdrachtgeverschap, het geven van medezeggenschap aan bewonersgroepen of het verleiden van de elite om hun netwerken te benutten voor ondersteuning van culturele activiteiten.

6

NOTEN

1 'Almere, stad van water en groen' is de titel van de 'bouwstenendoos' die vier publicaties bevat, waar 'Van bouwstenen naar drie alternatieven'er een is; gemeente Almere, 23 oktober 2008.
2 In 'Ruimtelijke bouwsteen voor het bestaand stedelijk gebied' één van de vier uit de 'bouwstenendoos'. (zie noot 1).
3 Door per Almeers huishouden alle sociaal-economisch relevante informatie te vergaren en te combineren, heeft het marktonderzoeksbureau Experian een beeld kunnen schetsen van de Almeerse bevolking (zie bijlage x). Experian verdeelt alle huishoudens over een tiental hoofdgroepen met als twee belangrijkste factoren de levensfase van het huishouden (van starters als bijvoorbeeld de 'vrije geesten', via de gezinsfase als bijvoorbeeld de 'modale burgers', naar de 55-plussers zoals de 'pensioengenieters') en de status van het huishouden (vooral afgemeten aan het inkomen, van de 'knokkers' tot de 'welgestelden'). De basis hiervoor is een scan die Experian heeft uitgevoerd op álle Almeerse adressen, waarbij feitelijke informatie over onder andere bezit, schulden, huishoudensamenstelling, koopgedrag en opleiding is gecombineerd met enquêteresultaten en trends uit andere marktonderzoeken.
4 Van de 74.000 huishoudens bestaat 29% uit één persoon (2000: 25%), 36% bestaat uit een gezin met kinderen (39%), 11% uit een éénoudergezin (8%) en 24% uit een huishouden zonder kinderen (28%).
5 Bronnen: Sociale Atlas van Almere 2008 en Almere Mensenwerk, januari 2004. Overigens werd in de laatste publicatie een prognose voor 2010 gedaan m.b.t. Nederlanders en Surinamers die al in 2008 werd bereikt.
6 Uit: Amsterdam als Emancipatiemachine, blz. 98.
7 Zie: Stadsfoto Almere 2008, blz. 34.
8 Zie: Stadsfoto Almere 2008, blz. 37
9 Persbericht van Experian dd 3-11-2008. Experian heeft in opdracht van de Stichting Verantwoord onderzoek verricht naar het aantal huishoudens in Nederland met risicovolle schulden.
10 Zie: Bijstandwijzer 2007, uitgave Atlas voor gemeenten, blz. 12.
11 De hierna volgende informatie over het onderwijs in Almere is ontleend aan een presentatie van de Inspectie van het onderwijs dd februari 2008, 'Kwaliteit van het onderwijs in Almere' en de website van de Inspectie: www.onderwijsinspectie.nl
12 Hiertoe is aan RIGO al een opdracht verstrekt.
13 Deze gegevens zijn afkomstig uit de (concept) 'Stadsfoto Almere 2008' blz. 20 e.v. en betreft dus een vergelijking met de G27.
14 Criminografie van Almere 1984-2007, conceptversie 29-9-2008.
15 Het aantal voltijdsarbeidsplaatsen bedraagt 59.000, terwijl de beroepsbevolking uit 92.500 mensen bestaat (2007). Bron: Sociale Atlas van Almere 2008.
16 'Metropoolregio Amsterdam in beeld 2007' O+s Amsterdam, zie: www.os.amsterdam.nl/regioamsterdam
17 Criminografie van Almere 1984-2007, conceptversie 29-9-2008, blz. 25.
18 Bron: CBS.
19 Atlas voor gemeenten 2008, blz. 235/236.
20 Kamerstuk 31 200 XVIII dd 28-11-2007; de motie is een vervolg op de aanvaarde motie Adelmund c.s. (21 062 nr 131, dd 9-11-2004), waarin werd verzocht steden als Almere en Apeldoorn te laten deelnemen aan GSB-arrangementen en regeleingen. In het kader van de motie Ortega betreft het Almere, Apeldoorn, Ede, Haarlemmermeer en Zoetermeer.
21 De Almere Principles zijn uitgewerkt in de gelijknamige publicatie: 'De Almere Principles, voor een ecologisch, sociaal en economisch duurzame toekomst van Almere 2030', Thoth, 2008.
22 Notitie van het INTI dd 4 april 2008.
23 O.a. 'Stadswijk, stedenbouw en dagelijks leven' van Arnold Reijndorp en 'Amsterdam als emancipatiemachine', van Maarten van Poelgeest en Leo Platvoet.
24 'Investeren in vermogen', Sociaal en Cultureel Rapport 2006.
25 Beide onderwerpen, 'voltijdswerkende moeders' en 'investeren in gezondheid' worden geanalyseerd in de SCP-publicatie 'Investeren in vermogen' als voorbeelden van terreinen waarop 'binden en verheffen' een goed resultaat kan opleveren voor individu en samenleving.
26 Een aparte 'bouwsteen' wordt gewijd aan de economische schaalsprong op basis van het rapport 'Almere Inc, economische visie Almere 2030' dat Buck Consultants International in opdracht van de gemeente Almere heeft opgesteld.
27 Ongeveer 2,5% van de Nederlandse bevolking heeft een IQ van 130 of hoger; 'Investeren in vermogen' blz. 59.

BIJLAGEN
CD-ROM

1. Vooronderzoek SEER Schaalsprong Almere, RIGO Research en Advies, 2008.
2. Bevolkingsvolgende voorzieningen, DMO Almere, 2008.
3. Centrumstedelijke voorzieningen, DMO Almere, 2008.
4. Samenvatting Second Opinion voorzieningen Almere, DMO Almere, 2008.
5. Voorzieningen Almere 2030, 'Second Opinion' op verkenning programmatische behoefte, DMO Amsterdam en DMO Almere, 2008.
6. Gegevens Experian, O+S Almere, 2008.

Colofon

Dit document is gemaakt in opdracht van de Stuurgroep Almere 2030.

Stuurgroep Almere
Wethouder Adri Duivesteijn (voorzitter)
Burgemeester Annemarie Jorritsma
Wethouder Johanna Haanstra
Wethouder Arno Visser
Wethouder Martine Visser

Projectdirecteur
Johan Bouwmeester

Kernteam

Stephan Steinmetz (projectleider)
Miranda Jonker
Thijs van der Steeg
Renze Borkent
Gerhard Dekker
Annet van Asselt
Lydia ten Wolde

Tekst
Leo Platvoet (BMC)

Met dank aan
Paul Schnabel (SCP)
Arnold Reijndorp (UvA)
Sako Musterd (UvA)
Pieter Tordoir
Jan Roncken (Orka advies)
Gert Jan Hagens (Smart Agent Company)
Maarten Pel (Alliantie)
Gert Urhahn
Gert Middelkoop (bureau Middelkoop)
Roel Schoemaker (Motivaction)
Vic Veldheer (SCP)
Jeroen Boelhouwer (SCP)
DMO, gemeente Amsterdam

Grafisch ontwerp
Stout/Kramer
Tonny Sampiemon (layout)

Fotografie
Maarten Feenstra
Hein Walter
Museum De Paviljoens

Januari 2009
Oplage: 1000 exemplaren